

KIRSTEN WOLF

LOW GERMAN LEGENDS OF THE APOSTLES IN ICELANDIC TRANSLATION

1. Introduction

Björn Þorleifsson (d. between 1548 and 1554) has left behind a remarkably extensive oeuvre. *Reykjahólabók*, the largest legendary preserved from medieval Iceland, is Björn's main claim to fame.¹ In addition, twenty-six charters dating from 1501 to 1539,² a fragment of the *Revelations of Saint John* (AM 667 X 4to),³ and two fragments containing legends of the apostles and a section of the *Origo Crucis* (AM 667 V 4to and AM 667 XI 4to) are in his hand.⁴ This article is concerned with the legends of the apostles in AM 667 V and XI 4to, the only writings by Björn Þorleifsson that have not hitherto been edited.⁵ Whether or not Björn is also the translator of the legends in *Reykjahólabók* and AM 667 V and XI 4to is a matter for speculation. Mariane Overgaard mentions that Björn Þorleifsson travelled to Denmark and Norway, where he had "opportunity to learn foreign languages and to come into contact with the most recent literature."⁶ Agnete

1 Edited in *Reykjahólabók: Islandske helgenlegender*, ed. Agnete Loth, Editiones Arnarnagænar, ser. A, vols. 15–16 (Copenhagen: Munksgaard, 1969–70). For a study of *Reykjahólabók*, see Marianne E. Kalinke, *The Book of Reykjabólar: The Last of the Great Medieval Legendaries* (Toronto: University of Toronto Press, 1996).

2 For a list of the charters, see Loth's introduction to *Reykjahólabók: Islandske helgenlegender*, xxii–xxviii.

3 Edited in Agnete Loth, "Et islandsk fragment fra reformationstiden. AM 667, X, 4°," *Opuscula* 4 (1970):26–28.

4 The *Origo Crucis* fragment is edited in *The History of the Cross-Tree Down to Christ's Passion: Icelandic Legend Versions*, ed. Mariane Overgaard, Editiones Arnarnagænar, ser. B, vol. 26 (Copenhagen: Munksgaard, 1968), 53–58.

5 It appears that Loth planned to edit the fragments. In her introduction to *Reykjahólabók*, she writes that "Da apostelsagafragmenterne slutter sig nær til helgensagaerne i Stockholm 3... vil det være naturligt at optage dem som et appendix til nærv. udgaves 2. bind," 1:xxii.

6 *The History of the Cross-Tree*, cx.

Loth points out that he probably received a good education, and that since he was not destined for a career as a cleric he was likely taught (Low) German rather than Latin. She also comments that Björn, a wealthy farmer, probably preferred to translate and write his own works rather than copy someone else's.⁷ Marianne Kalinke accepts Overgaard's and Loth's arguments and considers Björn a "scribe, translator, editor, and compiler."⁸ Guðrún Ása Grímsdóttir, however, points out that there is no evidence that Björn Þorleifsson visited Germany or studied German, though she acknowledges that he may have become acquainted with Germans and German culture while in Norway. Furthermore, she draws attention to the fact that there was a church at Reykhólar and believes that one of the two clerics associated with the church is the translator of the legends, arguing that "[h]eldur er með ólíkindum að ólærður bóndinn Björn á Reykhólum hafi setið við að banga saman svo ólíðlegum þýðingum þýskra helgisagnatexta. Trúlegra er að klerkur í hans þjónustu hafi skrifað fyrir hann skjöl og bækur og kynni sá að hafa fylgt Reykhólabóndanum úr Noregi."⁹

AM 667 V 4to, measuring 22 x 16 cm, consists of six vellum leaves and two small strips. It contains fragments of the legend of Saint Andrew (fol. 1), the legend of Saint James the Greater (fols. 2–3), the legend of Saint Philip (fol. 4), the legend of Saint Mark (fol. 5 and the two small strips), and the last part of a version of the *Origo Crucis* (fol. 6). The fragment is wrongly bound: 1r and 4r are in reality 1v and 4v, respectively. AM 667 XI 4to, measuring 16.3 x 14.7 cm, consists of a single leaf and contains yet another fragment of the legend of Saint James the Greater.¹⁰ The text in AM 667 V and XI 4to, which has been dated to around 1525, is in two columns. Both fragments are housed in the Stofnun Árna Magnússonar in Iceland.

All the leaves are badly damaged. The damage is described by Mariane Overgaard as follows: "Ff. V 1 and XI have been used as book-wrappers and trimmed at top and bottom. Both their verso sides are worn. Ff. 2–5 are very tattered and the top lines of the text have crumbled away. F. 6 has

⁷ *Reykjahlólabók*, 1:xxxix.

⁸ Kalinke, *The Book of Reykjahólar*, 30.

⁹ Guðrún Ása Grímsdóttir, *Vatnsfjörður í Ísafirði: Þættir úr sögu höfuðbóls og kirkjustaðar* (Brekka í Dýrafirði: Vestfirski forlagið, 2012), 206.

¹⁰ Cf. *Reykjahlólabók*, xxi: "Dette sistnævnte blad viser sig at høre til umiddelbart efter bl. 3 i nuværende fragm. V, således at der altså af sagaen om apostlen Jacob er bevaret tre successive blade. Sagaens begyndelse og slutning mangler."

been trimmed at the top so that several lines have been lost and on the inner edge so that a part of each line is missing. The outer edge has also been trimmed but for the most part this trimming has not caused a loss of text, although the last letters are lacking from a few lines. The leaf has been cut across withways and now consists of four strips. These strips may have been used as padding, perhaps in the binding of a book. They are not worn but would seem to have been exposed to damp.”¹¹ By comparing the legends in AM 667 V and XI 4to with their source, the legends in the Low German *Passionael*, it is possible to get an idea of the number of lines lost. Using fols. 2 and 3 of AM 667 V 4to, Overgaard estimates that columns 3ra and 3rv originally had about 48 lines, and that these lines must have taken up about 21–22 cm. She believes that in its original form the codex was in folio size, measuring approximately 20 x 30 cm. As for the contents of the parts of the codex that have been lost, she is of the opinion that “the fragmentary MS contained further legends of apostles and evangelists than the four mentioned ones and that these legends were also based on the *Passionael*.”¹² She suggests that it may have served as a companion to *Reykjahólabók*, which is likewise based on Low German sources, but which consists primarily of legends of the saints.¹³

2. Edition of AM 667 V and XI 4to

The legends of the apostles in AM 667 V and XI 4to are edited below and are followed by editions of legible letters in the two small strips from AM

¹¹ *The History of the Cross-Tree*, c–ci.

¹² *The History of the Cross-Tree*, ciii.

¹³ Cf. *Reykjahólabók*, xxxviii–xxxix: “I det håndskrift, hvoraf fragmenterne V og XI i AM 667, 4º er en lille rest, kunde man formode, at også de øvrige apostellegender i Der Heiligen Leben har været; det drejer sig om flg.: Petrus vnde Paulus 1 ra–liii va, Jacob de hillighe apostel de grote lxxix ra–lxxx i va, Bartholomeus cxxvi ra–cxxxviii ra, Matheus apostel vnde ewangelista clv vb–clvi vb, Lucas cxxxvii vb–cxxxviii rb, Symon vnde Judas cxxxx ra–cxxxixi vb, Johannes apostel vnde ewangelista cccviii ra–ccc rb, Mathias apostel ccclxviii rb–ccclxix vb. (Det skal tilføjes, at Johannes vnde Paulus, som findes bl. xlvii vb–xl ix ra, ikke handler om de to apostle af dette navn, men om de to hellige mænd i kejser Constantins datters, Constantias, tjeneste.) Evt. kunde man til apostellegenderne også henføre: Johannes baptisten boert xliiii va–xl ix va, Johannes baptisten enthouige cxxxii va–cxxxiii ra. Der er imidlertid intet bevis for at der har været en fuldstændig konsekvant adskillelse af de to håndskrifter indhold, således at *Reykjahólabók* udelukkende har været et helgensagahåndskrift og den fragmentarisk overleverede bog udelukkende et apostelsagahåndskrift.”

667 V 4to. Abbreviations are expanded in accordance with the normal spelling of the scribe. Expansions by means of a supralinear symbol or letter are marked in italics. Words or letters now illegible but assumed to have originally been in the manuscripts are printed in square brackets. Matter never present but presumed to have been inadvertently omitted is added in diagonal brackets. Characters to be inserted are placed within insertion marks (‘...’ for interlinear insertions, ‘...’ for marginal insertions). oooo indicate illegible or now missing letters; the number of zeroes corresponds approximately to the number of illegible letters, but not possible abbreviations. The punctuation and the capitalization of letters follow that of the manuscript. For a discussion of the paleographical, orthographical, and linguistic features characteristic of AM 667 V and XI 4to (and also Stock. Perg. fol. no. 3), see Overgaard’s *The History of the Cross-Tree*, ciii–cx, and Loth’s *Reykjahólabók*, liv.¹⁴

The edition is followed by a transcription of the Low German legends of Saints Andrew, James the Greater, Mark, and Philip in the 1492 edition of the *Passionael* with indications of the sections covered by AM 667 V and XI 4to in order to give an idea of the content of the legends and the areas covered by the two fragments.¹⁵ It should be noted, however, that the Icelandic text is much expanded in comparison with the 1492 edition of the *Passionael*, and it is quite possible that the *Passionael* should be dismissed as a source, especially in light of Marianne Kalinke’s analysis of the legends in *Reykjahólabók*. She maintains that “[w]hile there is not a whit of evidence that they [the legends in *Reykjahólabók*] are translations of legends in the *Passionael*, one can repeatedly confirm that older German legends, some established as the sources of the German legendary, contain the deviating or additional matter also found in the Icelandic legendary. *Reykjahólabók* thus permits us to infer the existence at one time of Low German legends that for the most part transmitted the lives of the saints, both historical and apocryphal, in versions much longer than and at times quite different from the abbreviated redactions popularized by *Der Heiligen Leben* and *Dat Passionael*.”¹⁶

14 In her introduction to *Reykjahólabók* (liv), Loth notes that in her edition, bþ and pte “opløses henholdsvis biskvp og postole; fuldt udskrevne former er ikke fundet.” In AM 667 V 4to, the latter is written in full on, e.g., 2rb17 (postvllann).

15 Cf. *The History of the Cross-Tree*, cxii.

16 Kalinke, *The Book of Reykjabólar*, 76–77.

AM 667 V 4to

[1ra] [oo]ara [d]a[v]d og bvn̄dv hann þvi helldr [þviat] þeir villdv fresta
 davda hans ef hann [vi]llde at helldr giora efter þeira forta[v]vm og heim-
 skre villv [oooooooooooo] þar sem [ooooo]v pinv hans [og mælt]v so.
 Þesse en hreinlate mann sem þier si[æd] nv hier pindan er vinvr gvdz og
 hefer ei[nga]r saker at bera med sier at hann þvrfe [ooo]fa krossfesting og
 gretv vt af er [þeir sa]vgdv þetta. Þa leit sancte andreas til [ly]dsens er hann
 sá æpa og mælte til þeira [a]f gvdligvm kærleika so seigiande. þier [g]odv
 sysken forhindret ecki mína pi[n]v. þar bidr eg ydr vmm. og mælte sidan
 til [k]rossíns heill s[e] þv heilagr kross [se]m likame drottens mins jhesv
 cristi hel[g]ader þa sem hann villde þola sinn bitran [d]avda vppa. Af þvi
 erttv betvr klædr [e]n þo at þv være allvr vtan med g[v]le sleginn og set-
 tvr med dyrv̄m steinv̄m [þ]esse enn same likame og lider vors he[r]ra i]hesv
 cristi. hefer þig prytt heilagr kross [s]o sem eína fegrzsta perlv og skinanda
 lios. O þv heilagr kross hverr ath [s]kin yfer alla vervlld. lattv mig ecki
 [h]ier so híara j heime þessvm sem savdr [ed]r. sá sem ongvn hírde æ eda
 [ooooo] gledr mig þess hellzt at eg skal ko[m]a til þin þar fyrer gled nv og
 þig vid míne tilkvomv og thakttv nv vid [l]æresveíne þinvm og frelsa þv mig
 [a]f þessare vervlldv. En þat folk sem sav hans písl og heyrde þesse hans
 [o]rd vorv .xx. þvsvnd manz ann konvr og ba[v]rn. og gafv sig til gvdz og
 heilagrar [t]rvar. med þessv folke sem heilaga [t]rv thok var broder egeas
 jalls <er> ste[r]ocokles hiet Annann dagen efter gieck þetta folk til ret-
 tar[oooooooooooooooooooo] vid hann at [ooo]

[1rb] [ooooo]a h[oooooooooooooooooooo] nv sem hann hef[er] þ[oo
 ooooooooo] lydnvm og snyr þeim til b[etrar trvar] Og þa sem retta-
 ren heyr[de ooooo] honvm slæge til nockvr otte er h[oooooooo]ag[ooo]
 andreas lifde og lofade fol[kenv] at h[ann sk]yllde lavsa<n> thaka sancte
 andreas burt aftvr af krossínvm og gieck sidan sialfr þangat sem krossen
 var og villde þetta teikn sia Enn samsnart sem andreas sá egeas rettara þa
 thalade hann til hans og frette egeas efter hvar til at hann være þar komen
 og sagde til hans. ef þv ert hingat komen til þess at trua æ jhesvm cristvm
 þa verda fyrer giefnar þier allar þinar synder. en erttv komen til þess at þv
 villt latha mig af krossenvm þa skal þat ecki skie fyr en eg er davdr þviat eg
 [ooooo] hía mier konvng himeríkes sem vill draga mig med sier enn fra
 þier og eg er nv j sto[re] f[oo]d og glede. og vil eg kenra [ooo] egeas gott

rad at þv sner þier til gvdz og hans myskvnnar. ellegar kemvr þv i stora pi[nv] Þa skipade egeas. sem adr att andreas skyllde thaka af krossenvm. Svmer forv til nockvrer og villdv thaka sancte andream þadan sem hann var komen enn þeir sem til forv gathv ongv orchat þviat bædi hendr og handlegger at þeim vissnvdv vpp og vrdv mattlavser so míog at þeir gatv þa hverge hrezt sier til vilia ne gagns og reyndv þetta margar manneskívr þvi þeir villdv giarnan hafa haft hann af krossenvm. en þat gath eingin giortt. Og sem sanctvs andreas sa hvat mikit folkit lagde kapp a þetta at koma honvm af krossen[vm] þa leit hann til himens og mælte herra jh[esvs crísts] eg bidr þig þess at þv lat[er mig ecki] fara hiedan af krossenvm [oooooooo] af greide þier mina sal adr [oooooooo] þa sem hann hafde þetta m[ælt ooooooooo] kom so mikit lios og bi[rti oooooo]

[1va] [oooooooooooooooooooo]e for sancte [andreas til alm]atthogs gvds og [oooooooooooooooooooo]ar og heilager einglar [oooooooo]a syngiande med [oooooo] loptenv vpp til himna j eylifaa [ooo] f[yl]gd og glede hvar er alldre verdr ender a [e]n þegar efter a vard egeas rettare diofvl odr og <þeir er> vorv med honvm og pindv han miog sarliga þangat til at hann do utaf herfiligvm davda. Þesa vndr sáv margar manneskior og thokv at idrazt sinna synda og misgiornínga ok jafn vel broder egeas sem fyra greinda eg Sterocokles og medkenndvzt vid sialfan sig at þeir havfdv lifat j vantrv adr ok kavllvdv aller til sancte andreas og badv hann at geyma sin fyrer ollvm illvm hltvmm þadan af og samaleídis badv og adrer aller sem þangat qvomv þo ad þeir havfdv adr ongva trv tekit en letv þa skíra sig j nafne favdr og sonar og heílax anda amen. Sidan var likamen tekin og veítr eína merchiliga vmmvvd vmm hann efter þvi sem sondane gvdzvíne heyrde og var sidan giord ein kostvligh kirkía þar sem hans blezada beín nv hvilast og er þar biskups setvr j þeim sama stad nv sidan og giorazt þar othal jartheigna fyrer krapt gvdz og verdleika sanctvs andreas.

Þat var einn mektogr herra af veralldligvm mavnmvm hann thok jfra kirkiv sancte andreas einn akvr sem henne hafde verit giefen. þa einn thima bad biskvpen sem var at kirkivne gvd vm at hann skyllde strafa nockvt þennann herrann fyrer sína ohlydne og a[gi]rnnnd er hann hafde tekit akvrenn. enn gvd [hey]rde bæn hans. so at herann fieck mik[la k]rankleika er menn kalla febres eda [oooo]sott og sem hann hafde haft þesa [oooooooooooo]nd þa vmm hvgsade hann sig [oooooooooooo]e hann ecki hafa matt ne

[1vb] [o] g[ooooo] so hann feinge aft[vr] s[ina] he[ilsv] og lofode at leggja aptvr akvrenn ef hann [yr]de heill. En þegar vard hinn rike madr heil[l af]tvr er biskvp hafde bedit fyrer hann ok sem [hann] var albata ordit þa villde <hann> ecki at hell[ðvr af]tvr leggja akvren en fyr. þa frette biskvp þat at þese rike herran villde ecki hallda si[na] trv og lofvn. þa þotte biskvpe verr og vard m[iog] reidr vmm þetta og gieck éinn dag jn j [kirkiv] sancte andreas og sína er hann atte yfer [at] rada og skipade at briota skyllde st[rax] allar þær lamppvr sem vanar vorv at [ski]na j kirkívnne og mælte. Eg skal ongva lamp[v] latha loga j þessare kirkív fyr enn g[vd] hefer hefnzt a sinvm ovinvm. En gvd h[ey]rde bæn og ord biskups so at þesse enn ri[ke] man vard síkvvr aftvr og þo at ongv minna enn adr. Þa sende hann enn til biskups og bad hann en ad bidia fyrer sier til gvdz so at hann mæ[te] fæ aftvr sína heilsv því hann þottozt nv grantt vitha þat at sín sott være fyrer ong[an] savk enn fyrer akvren sem hann hellt fra k[irk]ívnne. og lofode biskvpe enn at hann skyllde l[eg]gia aftvr akvren eda annat godz þat sem be[tra] skyllde vera enn akvrenn. Þa svarade biskvp er þ[e]sse boden komv til hans. Eg hefer adr eitt s[inn] bedit fyrer hann og heyrde gvd bæn mína. e[nn] hann var samvr efter og adr. Þesse svor fie[ck] hann aftvr enn eingen ónnvr. Og sem hinn rik[e] man fieck þetta svar at heyra. þa lætvr hann sier þav ecki nægía og liet bera sig þanga[t] sem biskvp var. og þegar at hann sa biskvpen þa k[all]ade hinn sívke a biskvp og bidr hann syna sie[r] likn og bidr hann at fara til kirkiv og bidia [fyrer] sier til gvdz og med þat seínaztha þa v[er]dr so at biskvp sier þa hans pisl og mæde [og] hvggæde og fer vt j kirkiv og legzt þar t[il] bænar. En medan at biskvpen er at bæ[n] sinne þa deyr hinn rike man a medann og hvertt sem sælenn hefer farit þa [oooooooo]

[2ra] [oo]gan þa erv þeir brvkande valldit yfer hi[ooo]e[ooooo]s mega. Enn so skal ecki vera jbland med ydr. hell[ðr] skal so vera. hver sem messtvr vill vera. sæ skal vera ydar vnder læge eda minztvr So sem manneskivnar sonvr er kommenn. því hann er ecki komen til þess at hann vill latha þiona sier helldr þat at hann þione og þat hann vill sína sæl giefa [ooooo]gr morgvm manneskivm. En hans sal er [ooooo] hans stvndliga lif sem hann hefer hier j verolldv. Annan tima gieck vor herra jhesvs cristvs med siofar stravndvnne j galilea sem sanctvs matthevs skrifar vt af j sínvm .ííí. capítvla. og sæ hvar sem þesser tveir brædr vorv jacob og johannes med favdr sínvm zebedeo og vorv <at> giora at nete sínv vte a sio j einvm lithlvm bathe. Þa

kallade vor herra a þa og bad þa roa at lande og fara med sier En þegar at þeir heyrdv kallet þa forv þeir at lande og skildízt þar vid skip og neth og jafnvel favdr sinn zebedeo og allt annat sem þeir attv fyllgdv vorvm herra efter þadan af so sem adrer hans læresveinar

En efter þat at vor herra jhesvs cristvs var vp stigin til himna þa for þesse gvdz astvínvr j þav lond er so heita. Samaría og ivdea og predicade þar heilaga skript efter því sem prophetar havfdv adr profeterat eda fyrer spad af vorvm herra jhesv cristo. þesse gvdz postule sancte jacob elskade miogh gvd og byvisade þat hversv at jvdar hafde fvllkomnat sinn viliat med savn-
nvm gvde og manneskiv og hversv hann med gvddomligre. makt reis vpp af davda a þridia deige efter pisl sina og hversv hann ste vpp til himna avllvm sínvu læresveinum asianda og otal

[2rb] þa sem þesse blezadr herra sancte jacob hafde heilaga kristenheit nockvt so vt vítkat med sínvu godvu kenníngvmm og predikann j judeska landi og vidara annars stadar. Þa var þar j þann tima einn galldra madr er hiet hermo[genes þe]sse ville man hann hafde ein læ[resveinn er] philetvs hiet. bader g[oooooooooooo] med þeira fiolkv[nge ooooooooo]gde margar manneskor [oooooooooooo] til sin. og so miog gath [oooooooooooo]at at þat trvde a þa og [oooooooooooo]vd Og þa sem hann f[ret]te þ[at at sancte] jacob kennde lydnvm adra [t]rv [ooo] þa giorde hermogenes sig m[iog]h reidan vppa postvlann og se[ll]de j p[a]ctvm læresveinn sinn med þann bodskap til hans. ef sancte jacob lethe eck[i] af at kenna folkenv sidv nyia [oo]la[oooo]dis þa trv er hann sialfvr hielde. þa skyllde hann þat víjst vita at hann villde honvm þat ecki leinge þola og hann skyllde fyrer þat míssa líffit. og so atte og philetvs læresvein seigia postvlnvm at meista[re] hans hermogenvs ætlade sier at yfer vinna hann fyrer jvdvnm. Og sem læresveinen philetvs fan postvln þa sa hann at sancte jacob predikade fyrer folkenv og sa ath hann giorde og marga vndarlíga 'hl[vte]' er honvm þotte. og gieck aftvr til sins meistara og sagde ecki neitt ord til postvlans en er hann fann meistara sinn hermogenem þa. mællte hann. Menn mega ecki fordv fa sancte jachob. þvíat hann hefer so mikla [mak]t og krappt at ogvrligt folk hefer hann dreget a[t] sier nv a lith<1>vm thíma og giorer marga

[2va] [ooooo] med fiolkynge at philetvs gath hver[ge] geinget vr spor-
vnm þeim er hann stod j og mællte so. Mattv nv sia til ef þín jachob er

so *craptvgr* at *hann* *getvr* leyst þig nv hiedan sem þv stendr og lætvr þig fara. [þang]at [sem] þv villt. þetta kom fyrer sancte ja[cob oooo at] [ph]iletvs stæde fiothradr af ov[oooooooo]lle og giorninge so at *hann* ma[tte sig hverke hr]æra vr þeim stad er *hann* var þ[oooooooo] þegar at bodit kom til sancte ja[cob ooooooooo] fra sier sveita dvk sín. t[oooooooo] *hann* geyma dvkinn og hafa [oooooooo] En jafnskiott sem filetv f[eck oo-oo] ke þa vard *hann* lavs og gieck j bvrtr f[ooo] hvortt [ha]nn villde. þa var þetta sagt hermogenes [og] *honvm* læ vid at ærazt. og særde til .ij. diofla at þeir skyldv til sancte Jachob fara og fanga *hann* og skipade þeim at flythía *hann* bunden til sín og fa sier j hendr. Sidan forv þesser .ij. fiandr af stad og villdv reka síns herras erinde sem þa hafde sentt. Og sem þeir vorv komner þangat sem sancte jachob var. þa hroppv dv þeir <og> *avskrvdv vpp yfer og savgdv. Þv gvdz þienara og bæner þinar brenna ockvr miogh. enn hermogenvs hefer sentt ockvr til þín og eígv vid at færa þig *honvm* bvndinn. Enn er sancte jacob heyrde þetta. þa mælte *hann* til þessa ovína er *honvm* vorv sender. Faret þier nv aftvr og færít mier hingat ydvarn sem yckvr sende og lated *hann* so vera sem þit attvd adr at giora vid mig Sidan forv fiandr af stad og vorv miog glader og hlydoger þess vercks. og komv aftvr thil postvlans med hermogenvm og vorv badar hans henndr bvndnar aftvr a hryggenn [Þeir mæl]/tv til hans. Þv gvdz þienare gief þv

[2vb] geingv g[oooooooooooooooooooo] bavd dioflvnm at fara a brott þadan en þeir þordv ecki annars en at fara þegar þeim var bodit. Enn philetvs geck at hermogenvm og leyste *hann* vr bavndvnm sem ohreiner anndar havfdv bvndit *hann* med. Efter þat skipade sancte jachob *honvm* at fara heim aftvr. Enn hermogenvs sagdizt þat med ongv mothe giora nema ef sancte jachob. villde [gior]a *honvm*nockvt theikn med sier so at diof(l)ar mætte sier ecki neitt meín giora vpp frá því og einkannliga a medan at *hann* fære heim aftvr. þa giorde sancte jachob bæn hans og fieck *honvm* staf sín j honndena. Sidann for hermogenvs frá sancte jachob og heim aftvr med skomm og sem *hann* hafde nockvra stvnd heíma verit þa for *hann* aftvr samaveg og villde finna sancte jachob og hafde med sier eina kistv fvlla af forneskiv bokvm og þegar *hann* fann sancte jachob þa gripr hermogenvs vpp bækvtnar og lagde nidr fyrer fætvtnar a postulanvm. og bad *hann* latha giora vt af hvat sem *hann* villde og samaleidis sagdizt og hermogenvs vilia

*avskrvdv] skrifjdv

gíefa sialfan sig j valld sancte jachobs og bad hann ath sía til med sier þadan af. Sidan bavd sancte jachob at bokvnm skyllde skiptta j svndr og skyllde svnm snara vt j sio enn svmar skyllde flytía langan veg j fra mavnnvm so at eíngen fynde þær og savckva þeim so nidr j *vathn eda myre. því ef þær være brenndar sagde sancte jachob þa mvnde þeir sem bækurnar brenndv og aller adrer sem lvctena kendv af þeim brvna fa mikít meínlæte. var þetta þa so giortt sem postvlínn skipade. Enn hermogenvs snerez

[3ra] [oooooooo]med me[oooooooo]all[oooooooo] hingad [oooooooo] kall[oooooooo] þat [oooooooo]ld hier med skipade postvlenn hann at hann tæke heilaga trv. og sagde honvm so fyrer at hann skyllde med því avll sín ord og adra sina villv aftvr thaka fyrer oll(v)m mavnnvm þat sem hann hefde adr þeim kenntt og styrkt. og ef þeir villdv ecki leggja þa villu og vantrv sem þeir hefde og hieilded og hann hafde adr lærtth þeim þa mvnde þeir an efa for thapazt j henne. þetta allt bavd postvlen honvm. Híer [m]ed bavd og sancte jachob honvm at briota j svndr og brenna avll þav skvrgod sem hann fyndde. Þetta allt lofade meistare hermogenvs at fvllkomna. Sem hann og gíorde.

Þa sem hermogenvs hafde tekit vid heilagre trv og thok at fvllkomna þat embætte sem sancte jachob hafde honvm sagt fyrer þa gíech hann aftvr til sancte jakobs og fylgde honvm efter og af því vrdv margar manneskior retrvadar og snervzt til gydz fra jllre venív og ronngvm a trvnade og lietv skira sigh. og þa sem jvdarner vrdv vid þetta varer þa vorv þeir miog akafliga reider vid þetta. Þa vorv þar med tveir mektoger herar þan eína hiet Lisie. en annar theodrisie þesir tveir herrar havfdv thvo hvndrvt manz sier til þíonvst. þeir bvdv sig jvdvnm fram til þess at fanga sanncte jakob. Enn jvdarner thokv þessv male vel og gafv þeim stora peninga til. híner þottezt og vel sier koma at þeir fiengv peningana. og thokv sidan postvlan og færdiv hann jvdvnm. Enn er alpydan sá postvlann fangadann þa þotte þeim þat mikít og badv vmm at hann skyllde verda lávs og savgdv so. ef hann være sakadr og hefde hann þa giortt nockvt þat sem stor savk være verd. þa ætte þo menn at finna at honvm. [fy]rst og straffa hann fyrer [s]mabreythn og br[ot] enn ecki þegar at deyda hann. Og med [þes]sv lietv þeir sancte jakob lavsan þeg[ar ooooo] at mikín samkvnda sk[yl]lde

*vathn] athn

[3rb] þar [oooooooooooooooooooo] þetta ath profazt Enn þa sem [oooooooo]o þa kom þar sa[n]cte jachob [oooo]ede [oooo]a efter [oooo-o]vk at hann hafde v[oo] til þess at [oo]v[oooo] latha fanga sig. þvi seiger hann ef eg skal fra seigia. þa veit eg ecki adra mina savk en þat eg hefer kvngiortt og predicat af vorvm herra jhesv *cristo* og hans heilagleik og hversv at hann var fæddr af einne hreinne og ofleckadre meyv og skære jvngfrv. og þat annat at hann liet sitt blezanligt lijf a heilogvm krossi Þat þ[rid]ia at hann reis vpp af davda þridia dag [e]fter krossfestinng sína og efter .xl. daga f[ra] vpp risvne for hann vpp aftvr til himna og sitvr nv til hægre handar sinvm himneskvm favdr j oendaligvm fagnade og glede. adra sav[k] veit eg mina ongva nema þat eg hefer satt sagtt. Og þa sem sancte jachob hafde [þet]ta vt lagt. þa lyste gvd hiorttv lydzinns med myskvn heilags anda og kavllvdr m[e]d harre ravddv aller og mælltv so. Hvat sem hann hefer predicat og sagt af *gvde þa trvnm vær fvllkomiiga aller saman. og var þetta mikill fiolda manz bæde menn og quinnvr er þetta mælltv. Þa var þar einn blot biskvp er hiet abiatar og var so sem ein hæztte prestvr þeira. eda og sa sem mest er radande a þvi arenv. Þese abiatar fylltezt avfvndar og reide vid postvlan fyrer þat at han hafde snvit so morgvm manneskivm thil gvdz fra dioflenvm og hans villv. og bavd at sancte jachob skyllde thaka til fanga og so var giortt efter bode biskups og thokv eitt reipp og lavgdv vppa halsen a honvm og leidde hann so fyrer herodes konga. Enn herodes lieth ecki langt at fresta vm at dæma. og ski[p]ade at postvlann skyllde leida bvrvt f[oooo] til hals havgs. og giorde hann þetta j kærleik og fyrer vinattv skvlld vid jvdanna. Og þa sem gvdz vinvr sancte jachob var vt lei[ddr] af stadnvm til hals havgsins. þa la [oooo] gavthvnne ein k[rank] manneskia [oooo]

[3va] [oooo] j fride [oooooooooooo] og sem en [oo] sivke [oooooooo] heill og þackade gvde og sancte jachob þessa iartheikn sa [ooo]m[ooo ooooo] fengit hafde postvlan [ooo]af[oooo]v med sier j vardhalld þangat sem sancte jacob atte at hoggvazt og þesse enn same havfdinge hiet josias. hann snarade og reipenv yfer halsenn a postvlanvm sem hann var leiddr med efter a fyrer herodes kong. hann gengr fram fyrer postvlann og fellvr nídr a sín hne og bidr sidan sanc[te] jacob at <fyrer> giefra sier sína synd og broth til þess sem hann hafde honvm a mothe giortt og medkendizt sialfr at hann hafde honvm missþyrmt fyrer vtan nockvra savk og sagdizt

* gvde] g corrected from d

giar[n]ann [vi]líá trva a jhesvm cristvm sem sancte jacob b[od]ade. þa sagde postvlenn til hans. Er þat og [oooooooo]rd þín ein at þv villt trva a jesvm [dr]jepin og þat at hann er sannvr gvdz sonvr. Þa [mæ]llte josias Sanaliga eg trver at hann er bæde gvd og madr. Þa vard biskvp abiatar þetta aheyrdzla og vard miog reidr vid. og mællte til josias formalediadr erttv fyrer þat at þv villtt trva a jacobs trv og ef þv lætur ecki af. þa skal latha havggva þitt havfdv vth af med hans og skvlv þit so fara bader Þa svarade josias biskvpe. Þv ertt siallfvr forbannadr og malediadr. enn þese madr jakob er blezadr þviatt gvd hans sem er jhesvs cristvs volldogr yfer himen og jordv þann sem hann predikar af. þa vard abiatar biskvp akafliga míog reidr og badv at thaka skyllde josiam og briota vr honvm tennvnar og gieck sidann fyrer herodes kongh og bad hann vmm at latha sem fliothazt havgva havfvdit af sancte [jac]ob. Enn herodes lofade biskvpe at so skyllde [gio]ra. Þa bad josias vmm at þeir mætte [ba]der fa eina favr og sagdízt gladliga vi[lia] ganga j davd[a] med sancte j[ac]obe sí[dan] ooo] josias [ooooogser sancte jacob her[oooooooo]tla h[oo] josias [ooooo] endtt. þo [ooooo]

[3vb] ner þa mællte hann til josias [oooooooo] favdr og a hans son jhesvm cristvm og a heila[gs] anda. josias mællte og sagdezt allt þetta trva. Sidan thok sancte jacob vatn j hondena a sier og jos j havfvdit a josiam og lagde hendr sinar og j havftid a honvm og signde hann j nafne favdr og sonar og heilags anda og mællte til hans. kyss mig nv josias. enn hann fiell a hne og kyste postvlan og gafv sig so gvde j valld bader. Sidan var beggia þeira havfdv havgen af og forv þeira saler thil eylifs fagnadar vtan enda.

Epter þat at þesse gvdz vinvr og apostvle var davdr þa kvomv til likamans bæde hans þionvztv menn og læresveinar og thokv hann j burtv og lavgdv hann j éitt skip fyrer saker hræzslv [er þeir] havfdv af jdvnm og vrdv fegner vid þat at þeir gatv komezt j burtv med sinn herra og meistara og badv gvd vmm ath hann sæe fyrer stiorntvne og so landthokv og gafv sig aller vppa hans travst og sancte jacobs Enn eingill gvdz kom þegar og leidde skipit j éitt land sem heiter galíciam. og j éitt rike sem heyrde til einne drottningv er hiet lypa. þar thokv þeir likam ens blezada sancte jacobs vt af skípenv og bærv hann a land vpp og logdv hann sidan nídr a éinn storan steinn sem þar lá vid sioen. Enn jafn skiott sem likamvren var lagdr nídr a steínen. Þa synde gvd mikla dasemdh sínvm vin og nockvt faheyrda Ath þesse steinne sem sancte jacobs likame lá vppa. vard so veykv og mivkv

at hann fiell at likamanvm allz stadar so sem hann hefde verit sniden efter honvm lika sem éinn þravngrv linn serckvr Efter þat giengv nockvrer af hans læresveinvn heim til drottningvnr lypa og savgdv thil hennar svodann ord sem hier seiger. Vor hera jh[esvs] cristvs hefer sennt nv hingat thil þin likama sancte jacobs lær[e]s[vei]ns síns þan sama sem þv villd[e ecki] ta[k]a vid adr æ medan at hann lifd[e [ooooo]

[4ra] [oooooooooooooooooooooooooooo]e em[oooooooo] he[oooooooo] q[ooo]a[oo]dr og eina [oooo] En hvat skal þetta giora fyrer jafn marg[oooooooo] sa[g]de jhesvs. lated lyden ganga þangat at sitia sem mikit gras er eda hey og var so giortt at folkit settezt nídr og ath En [þar] var til thals nær fim þvsvnd manneskiom. og jhesvs thok bravdit og signde þat. Og skipte þvi j svndr med þeim sem sattv. og samaleidis giorde hann med fiskanna. og hverr og einn ath so míchit sem hann lyste til. Og þa sem aller vorv metter. þa sagde jhesvs til læresveinna sínna. Safnnet þier molana til samans so at þeir spillazt <eckí>. þa savfnvndv postvlarnar molana saman og fylttezt af þeim. tolf *bravdh kavrfver sem yfer gieck þat sem lydvrenn neytte echí. Og þa sem lytren sa þetta thakn sem jhesvs hafde giortt þa savgdv þeir so. Sanliga þesse <er> sa profethe sem thil kommenda æ vera j verolldínna. og [s]eig[er] [h]eilog skrift at jhesvs gvdz *sonvr hafe [sen] tt sancte philippvs helldr efter bravd kav[r]fm [e]nn adra sína læresveína at hann var þar þ[oooooooo]dr og mvnde hann þvi gior vitha þar [o] av[oo] og landzsens sidveníjv helldr en adrer [oooo]ed þat fyrsta at sancte philippvs [kom] til vors herra jhesv cristi þa seiger og sannctus johanne[s j sin]v fyrsta capitvla vt af so at vor h[erra] villd[e] ganga j galileam og fan phill[pp]v[s vp]p [æ v]egin fyrer sier og sagde thil hans philippvs f[y]lg mier efter en philippvs giorde so og gieck jnn j [þann] stad [er] heiter bethsayda þvi hann va[oooooooo] og þan ein er hiet nathanael og sagd[e til] hans. þann sama hefer eg nv fvndit [oo]e[ooo] moyse[s] j gavmlvm lavgvm hefer skrifat [oooo] og drottin jhesum son joseps af [nazare]th og [oo]ar [oooooooo]z [oooo] hann og [ooo]g[oooooooo]s

[4rb] [oooooooo]an[oooooooooooooooooooooooo]a[oo]dr ord og h[oooooooo] ooooooooo

*bravdh] d corrected from f *sonvr] sanvr

Þa sem avdrv[oooooooooooooooo] apostvlin var sk[oooooooo] nissa[ooooo]anda. þa villd[e vor] herra jhesvs cristvs þa[nn] sinn þienara ecki læta vera hlvtlavsann at hann færde sier ecki nockvra fórn med sine þionvstv og heilagre kenínngv. og var sidan senndr j þat land sem heiter Sínthica eda Sithia. enn svmliger hier med oss kalla þetta sama land kallda svíþíod til at fremia þar gvdz erinde. þviat þat folk sem var j stadnvm Sithíja var sierliga miog heidit og trvðv vppa éinn afgvd sem híet marcivs. En þa sem þesse gvdz vinvr sancte philippvs kom j staden þa byriade hann sína predichvn og sagde j fra gvdz almatthogs dyrdvm og sto(r)merckvm og éinkanliga fra hans blezada pisl og davda og hans heilagre vpp risv og vpp stigning thil himna og þessa heilaga predícan flvtte sancte philippvs þar vm borger og kastala j .xx. vetvr og med gvdz fulltínng þa kom hann þessvm envm miklla síthía thil heilagrar trvar og margæ stade adra. og þa sem herranner af rikenv fiengv þetta <at vita> at stadren síthía og adrer fleire vorv miog ordner krístner þa fylltetz þeir af reide og grimd vid sancte philippvm og liethv fanga hann og alla hans vnder menn og lietv binda postvlan víd éina svlv er afgodanvm marius var dyrckat. Enn afgvden þeira stod ofan æ svlvne. þa savgðv herraner v[id] postvlan er hann var bvnnden. Villttv lífa leingr þa ofra þv gv[ðv]nvm. og medan *ath þeir savgðv þetta vid philippvm þa skreid ein dreke vt vr svlvne og drap otal af þeim [oooooo]envm og .íj. sonv hans og [oooooo] havfdingivnvm og þesse [oooooooo] margt folk f[oooooooooooooooo]gt mikin krank[lei]ka

[4va] [oooooooooooooooooooo]s krapte [oooooooooooooooooooo] dvzt giarnan [oooooooooooooooooooo] kenningvm og qvo [oooooooooooooooooooo] sem hann villde þ[oooooooo]a. þa bav[d sancte] philippvs at avll skvrgoden skyllde berazt bvrvt vr kirkivne eda mvsterinv og briotha þav svndr j mola. Enn sethia heilagt kross marck aftvr j stadenn. og trva æ éinn sanan gvd sem skapat hefde himen og jord og alla hlvtæ adra. Sidan giorde lydren efter þvi sem postvlenn sagde fyrer og brvtv svndr skvrgodenn avll. en giordv rodv krossa og settv þa jn aftvr j kirkivna. þa þegar fieck folkit aftvr alla sína heilsa þat sem sigvt hafde ordet af fylv drekans og af þessare jartheign þa liethv sig skira margar manneskior og thokv heilaga trv Sidann mælte sanncte philippvs vid drekan og sagde. Eg bydr þier vid vorn drotten jhesvm cristvm at þv farer bvrvt j eyde morckinne og komer

* ath] + at

alldre aftvr þadann Sidan flo drekín j bvrтт og sæzt alldre j því lande vpp frá því meir. Efter þat seiger sancte philippvs vid þa sem davder lagv og þesse drekín hafde deytt Eg bydr ydr j nafne vors herra jhesv cristi sem hier nv davder liggia at þier lifnet aftvr og verdit heiler og standet vpp æ ydra fætvр. En jafnsnartt stodv þeir vpp og lofvdv gvd og thokv at predika gvdz erinde og savgdv frá því allt jafnt hversv at þeir havfdv verit davder. En af myskvnn og hins milldeligre nad gvdz almatthogs þa savgdvzt þeir hafa feingíth aftvr sitt lijf af því at þeir þottvnt þa fyrer vijst hafa þat [oo]e[oooooooo]gan[o] vith-ad æ medan at þ[oooooooooooo] þessvm heime. At ein[oooooooooooooooo]

[4vb] nne vil[oooooooooooooooooooooooooooo] Sidan vigde sancte [philippvs biskupa og] presta og byfalade þeim heilag[oooooooo] trv thil at pred[ica] og kvnng[iora fyrer] folkennv hvat sem at hverr anar at thrva og at hallda þadan j frá.

Þa sem sancte philippvs hafde kristnat og fvlkumlíga stadfest heilaga trv efter því sem honvm þætte þa þavrf thil standa j þessv ríke þa for hann til asijam og kende þar lydnvm og folkenv *heilaga kristelíga trv. sidan for hann j einn stad sem heiter gerapolim og liggvr 'æ' Jorsala lande og kende þar og folkenv heilaga kristelíga trv. Samaleidis kom hann *og j eít land er heiter samaríam og predikade þar heilaga trv og so giorde hann þar margar merchilegar jartheigner þo at þær <erv> ecki hier j þesare bok greindar. vtann meðh *stvtvv mæle því hann rak þar diof[la] frá odvм mavnvm og hreínsade líkþra menn af sinvm meínvm og marga krankleíka og sotte [oooo]ade hann med gvdz krapte og fvlttínging og lífde so sína daga æthid med godvm verckvm so seiger og heilog skrift at þesse gvdz vinvr og heilag apostvle hafe og atth .íj. dætvр og þær vorv og kristnar og havf[dv] þær snvit morgvm mavnvm og meyvм til g[vds og h]eilagrar trvar og lífdv bæde vel og h[rein]líga [ti]l þeira enda daga.

Uppa einn tíma kom eingill gvdz thil Sancte philippvs og sagd[e til] hans. Stattu vpp og gack j þa ætt f[ra] jhervsalem sem solen gengr thil hvila [ooo] og liggv thil þess stadar sem heiter naza[ret] og þat giorde philippvs Og er hann v[ar þar] komen nockvt so vppa vegen. þa koma a mothe honvm einn vngr kon[gr ooo]

*heilaga] heilagaga *og] + hann *stvtvv mæle] mæle stvtvv with transposition marks

[5ra] [oooooooooooooooooooo]a[oooooooooooooooooooooooooooo]vd
[oooooooooooooooooooo]k[oooooo] mætte f[oooooooooooo]a vorra synda
og [ooo] vor[oooooooooooo]ortt eda giora konvm vorvm [oooo ska]para a
mothe. þat g. o. f. [o] s[oooo]m

JZethiel *profethe skrifar sofolld ord j sinne bok og j fyrsta capítvla og thekvr so til ordz. Jeg ezechiel sa eitt sinne mynd [oooooooooooo] og mynd a [oooooooooooo dy]ra s[o] hatthad sem hier greiner. A hinv [d]yr[oooo] eins manz a siona og stod [pvi]líjka sem þetta dyret stæð<e> ofan j hinum dyrvnm. A avdrv dyrinv var asiana at ljíta sem a einv leone og [ooo d]yret stod so at sia sem til hægre [ooo h]ínm dyrvnm. Þat þridia dyret [ha]fde asionv og so til at líftha sem eitt [oo] havf[vd] og þetta dyret stod so sem [vin]stre handar hínvm dyrvnm. Fiorda dy[ret] hafde sína asionv so til at líjta so [se]m er a þeim fvgle er sem avrn heiter [fi]mmta dyrit var at sia til sem þat stæde [ooo] yfer hínvm dyrvm[vm] hvertt þessara [dy]ra ha[f]de og fíora vænnge tveir hofdv <þav> vpp og vorv j svndvr breidder til flvcktar og være þo so at sia sem þeir være hnneigder til samann aftvr a bakenv. enn a[dr]er [t]veir [oooooooo] vængene og vorv so [oo] hneigder at þesse dyren hvldv med þeim sinn likama. Og hvertt þesara dyra hafde sinn gangh efter því sem þeira a[oooo]na var til skickvt. og hvert sem þesse gre[ooo]ind dyr sende sín anda j fra sier [oooooooo]g[o] þav sialf þar efter [oooooooooooo]er

[5rb] tv[oooooooooooo] og allra þ[oooo] asion[oooooooooooo] sem a logar [ooo] af elde og [l]ys[tv] a[oooo] en[oo] brenandi lampp[oooooooo]a[ooo]ra [oo] þenan [oo] skínande. Enn [oooo] j mille dyr[oooooooo]lige brennada [oooo]. Og bvrtrv wr þeim elldenvm þa kom ein reid. Og þa sem þesse dyren gengv aftvr þa komv j mynd einnar elldzligrar elldingv Af þessvm greindvm hlvtvm ollvm sem nv vorv fram savgd og prophetenn sagdízt hafa sied þa sa hann þav avll f[oooooooo]lldis s[[oo]e almatthogs gvdz [ooo] avll[oooo] theiknm og vmmerckivm sem fyr seiger Og merckisth avll[l] þesse fiogr dyren vid fíora gvdzspíalla m[ooo]an ein heilog gvdzpioll hafe samsett af gvdz stormer[ck]ivm og hans blezada hiervist. Og skal þa fyrst latha vnder standa hvernem at þesser fior[er] [gv]dzspíalla menn reíknazt vid þav f[iogr] dyren sem propheten ezeckiel hefer [s]agt frá þan fyrsta er sancte johanness. hann líknazt vid eina avrn. þvíat so sem avrnen flygr hæ[r]ra en [hinar] fvgllannar. so hefer og sancte [johan]nes hærre og diplig-

* profethe] prophefethe

ara skrif[at med] gvddomligvm krapte helld[r] e[n nock]kvr annar heilag
 madr. Annat [dyret] sem var med manneskiv h[avfdv ooo] þyder þat ord
 sanctvm mathevm [þvi hann] hefer mest skrifat vt af vors [herra] jhesv *cristi*
 hier[vist] ok mandom m[ed] hans blezanligre [pre]dikann. Þat þridia dyret
 sem a sia var j avxa myndene [oooooooooooo] sancte lvcam. þviat hann
 skrifar mest vp af vors herra jhesv *cristi* þijnv og af hans stovv erfide er hann
 þolde og a[oooooooo] hier j vervlld og fyrer vora skvlld þat fiorda dyret sem
 var j leonsmyndenne þa teiknazt þat vid sancte marcvm þviat so [sem]
 leonet er so sterckt j s[oooo]

[5va] [ooo]f[oooooooooooooooooooo]t skoo[oooooooooooooooo]se[o
 ooo]gan[oooo]mothe [oooo]a[oooo]en [oooo]ma[oo]the mæla þess[o]
 enn [oooooooo] sancte marcv̄s var ein af þeim [ij ooo] og lxx læresvein-
 vm vors herra jhesv *cristi* og var hrein af ollvm savrligvm lavstvm og hafde
 almatthogann gvd kæran af avllv hiartta og var allthid j gvdligre þionvst
 bæde nætv̄r og daga med favstvm og vavkv̄m og med avdrvm godvm hlvtvm
 þeim sem gvde vorv þægeliḡer. Einn thíma openn[ber]ade sígh vor herra
 jhesvs *cristvs* sanctvs marcv̄s [og s]agde thil hans. Fridr sie med þier þv mín
 elskvligv̄r þienare þesse ord sagde drotten vor t[hi]l Sancte marcvm epter
 sína blezannliga vpp risv. og enn sagde drotten vor til hans. Minn vile er þat
 marcv̄s at þv skrifar af m̄ier allt hvat sem þv hefer a minna vegna a medan
 at þv hefer veret med minvm læresveinnvm þvi at eg hefer þíg vt valen
 thil þess erín[di og] mvn heilaḡr ande hialppa þier thil at fvllkomna þetta
 verckit. efter þetta so mællt hvarf vor herra jhesvs *cristvs*.

Efter þessa heilaga vitran sem nv var mællt þa hof þesse gvdz astvínv̄r
 [s]anctvs marcv̄s vpp sitt heilaga gvdz[spiall] sem lyder vppa vors drottens
 ble[zannliga] vpprisv̄ og byriar so sem hier sejger [oooooooo] heilavgv
 gvdzspíalle jhesv *cristi* er vp[oooooooo] so sem fyrer mvnn profetans jsayas
 [oooooooo] savgd þav ord sem þesse [vtv]alen vínv̄r gud̄z og heilag ewan-
 gelia hefer [oooo]dan vt skyrtt og skrifat og nv sidan er svnḡet j heilagre
 kirkiu. Og hier med fvllkomnade hann þetta sitt gvdzspiall j einv [ooooo-
 o]dlande sem heiter jn jthalian a ebreska tvngv̄ þvi at sancte marcv̄s hafde
 vt enndat sitt gvdzspiall efter þvi se[oooo] þottezt frem[oooooooooooo]
 og heyra þa for hann wr jthalienn og er hann hafde so nockvra stvnd farit
 þa kom hann j ein [ann]an stad sem heiter i venedinn og villde bera sig at
 kenna þar nockvt af heilagre

[**Strip 1r**]¹⁷ hlvt e og þa g[oooooooooooooooooooo]nar skvld og heil[ooo
oooooooo]gir j þessv grein[oooooooooooo] at [oooooooo] ecki
h[oooooooooooooooooooooooooooooooo]llv[oooooooooooo-oooooooo]
g[oooooooo] og vigde [oooooooooooooooo]ns þar med d[oooooooooooooooo]
yfer þetta land[oooooooooooooooo] byfalade þeim [oooooooooooooooo
oooooooooooooooooooooooooooooooooooo]er stad[oooooooooooo]a gud og
[oooooooooooooooooooo] sem [ooo] seig[oooooooooooo]fein[ooo] Og
þega[r ooooooooooooooooo]yst vitha at sanc[te ooooooooooooooooo]tt so
næ[oooooooooooooooooooooooooooo] stor[oooooooooooooooooooooooooooo]
hans stor[ooooo]

GRIPLA XXVI. - 12.12.B.indd 156

[**Strip 1v**] is vinvm m[oo]t þviat þ[oooooooo] hann blífje þar j stadn[vm oooooooooo]san]cte marcvs sagdizt [oooooooooooo]

Epter þetta for san[cte marcvs] vr stadnvm fene[oooooooo]t yfer hafit thil egípt[alands og gerir þ]ar margar og storar jar[tttheigner oooo]er sie ecki allar thi[oooooooo]ene og snere morg[vm mavnum thil heil] agrar trvar bæde j þe[oooooooooooooooo]stefnvm og jafn v[el ooooo-oooooooo]m hann for med sí[oooooooooooooooo] hier med giorde [sancte marcvs] margar manneskiar heilar [oooooooo]nder hverivm sottvm og var[oooooooo] hofdv og samaleidís [oooooooo]vm mavnum og eydde skvrg[odvm ooooooooo]e og fvllkomligana sta[dnvm ooooo]v med ollvm godvm vil[oooooooo]ndar bæde þeir sem þar [oooooooooooooooo]r er jlophenv vorv [oooooooooooo]

[**Strip 2r**] [oooooooooooo] bæ[oooo]la [ooo]r og hier med sne[oooo ooooooooo] menn og qvinnvr thil he[ilagrar trvar] Og þegar sem sanctvs mar[cvs ooooo] fengv allar hinv[oooooooooooooooo]giar thil hans og badv[oooooooooooo] kristiliga thrv. En [oooooooo] og heilagr madr [oooooooooooo]de[ooo] og [oooooooooooooooooooooooooooo] vilia fell[oooooooooooooooo]ger hatt lof gvde [oooooooooooo bl]ezadr herra sancte [oooooooooooo-o l]ydnvm sína heilagrar e[oooooooooooo] ar vors herra ihesv [cristo oooo]-liga hans k[oooo]n[oooooooooooooooooooo]ed greinde hann fyrer [oooooooooooooooooooooooooooooooooooo] n[oooooooooooooooooooo]n sem hann [oooooooooooo]a sem hans [ooooo-oooo]dat [ooo]lld

[**Strip 2v**] vilia fylgia hans [oooo] kenninvg Og me[oooooooooooo oooo]s blezanligre full[oooooooooooo]de hann stadenn allann [oooo ooooooooo] Og þa sem heil[oooo ooooooooo]st j stadnvm og folkit [oooooooooooo] þa sette hann þar j stad[nvm ooooooooo]k[oooo]s[oooo] gv[dsþjon]vstv s[oooooooooooooooooooooooooooo] med b[ooo]v og sancte [marcvs ooooo]a at hans læresveín[a]r [oooooooooooo]ennen-er. at þeir skyllde [oooooooooooo]a at þeir hielldv vel [oooooooooooo] hvernenn at kriste[oooo ooooooooo] og dyrcka hans gvd og [oooo-oooooooo] gvdz[oooooooo]h[oooooooooooooooooooo] Sancte marcvs hafde [oooooooooooo] skilat gvds embæ[tte ooooooooo] med gvds fullthín[ge ooooooooo]tkvrnvm sinvm vinvm fyrer [oooooooooooooooo]s

nockvt vida [oooooooooooooooo] þionostv og bera f[oooooooooooooooo]
de efter sinne skyl[oooooooooooooooo]

AM 667 XI 4to

[1ra] vt hlytt orðv[m] læresveinana. Þa sagdizt hvn þat ecki mega giora nema kongren af hispanien giæfe henne leyfi til adr þar vmm og sagde þeim med falskligre vnder hyggiv at þeir skyllde fara fyrst og finna kongen af hispania ok heyra til hvat sem hann villde hier til svars. Þviat hvn visse þat vel at hann var jllvr og ærvlavs. Og er þeir komv fyrer konggen þa barv þeir vpp sitt erinde og badv hann giefra sit leyfe til at likamvr sancte jacob's mætte grafazt. En þegar ath kongren heyrer nefndan sancte jacob þa brazt hann vid reidr og liet thaka læresveinana og kastade þeim j dypplizv eda myrckva stofv og gieck si[da]n til bordz. En a medan ath kongr sat vnder bordvm. þa kom gvdz eingill og lavk vpp myrckva stofvnne og sagde þeim at þeir skylldv ganga j burtv þadan þa vrdv þeir glader vid þetta og þavckv dv gvdz fyrer sina nad og myskvn er hann synde þeim. litlv sidar komv nockvrer menn jnn fyrer kongen og savgdv honvm at myrckva stofann stæde open og fangarner aller vorv horfner j burttv Og er kongr h[e]yrer þetta. þa liggr honvm vid at hamazt og skipar at þeira skal leita og ecki vid linna fyrr enn þeir erv fvndner og fíottrader. Sidan var þeira leítad og vmm síjder þa komv sende menn kongsens so nær læresveinvn sancte jacob's at hvorer tveggiv mattv sia adra og var þo so hattad ath ein *elfr var mikil a mille og læ ein brv yfer a er sende mennener attv og yfer at fara en hínar vorv adr yfer vmm komner. Og þegar at sende menn kongs sia til fanganna þa glediazt þeir og þykiazt nv vel hafa framm gengit at þeir gieta færtt þa konge

[1rb] postvlans. Þvi hann þykezt nv vijst vitha ath þetta mvnde vera gvdz vile og skipan og biðr latha fara efter sende mavnnvn sancte jacob's fyrer vtan nockvra dvol eda hindran og biðr þa vmm fyrer eins at koma aftvr thil sins og finna sig og lætv þat segia þeim med at þeir skvlv fæ sinn vilia og þat þeir beidazt þat skvlv þeim veitt verda En þegar at bodskapvr kongsins kom til sende manna postvlans. þa vrdv þeir glader vid þat og forv aftvr og fvndv konginn og tavldv þa so leinge heillaga trv fyrer honvm og avnnvr stor merke gvdz almatthogs at kongren thok vid kristeligre trv og liet skíra sig og margtt folk med honvm kristnadizth og þa. Ecki leid míog langt adr

*elfr] possibly olfr

enn drottninggenn lva fretter þetta. þa giorer hvn sig miog hryggva vmm þetta og læzt sem henne være storlegt a motthe at þeir havfdv nockvt verit hín drater eda geipner af sínvm volldvm thil og giorer bod epter þeim og bidr þa at koma til sín aftvr og finna sigh. En þegar at læresveinar sancte jacobs fengv bodskap drottningar. þa gengv þeir fyrer kongen og beiddv hann ordlofs. og veitte kongr þeim þat og anat fleira er þeir villdv hann bidia. Sidan forv þeir at finna drottningv lva. og þegar at þeir vorv komner þa barv þeir vpp sitt erinde fyrer henne og savgdv henne at kongrenn af hispanien sem hvn hafde adr til vísat hann hafde nv giefit þeim leyfe til at þeir mætte grafa likaman síns herra og meistara þar sem hvn villde sialf til vils. og sem hvn hafde vt heyrtt þeira ord og erinde. þa liet hvn sem hvn hefde vaknat af svefne þvrat hvn liezt hvorcke mvna til þess at hvn hafde sentt þa til kongsins og ecki helldr [at hvn haf]de giortt nockvt bod efter

[1va] berg eda fiall sem hier liggr nærre stadnvm. þar vorv tveir ville avxar. thaket þier þa og bindet þa j ein sleda og leggit þar sidan likama jacobs vppa. og hvortt sem þeir fara þangat skal og likamvr fara og þar sem þeir stavdva sig þar skvlv þier og gra[f]a likaman og so skvlv þier mega gi[o]ra honvm þar mvstere ef þier vilet En þetta m[æll] te hvn ecki fyrer þat at hvn ætlade eda villde [a]t so skyllde skie helldr meínte hvn s[o] þar sem vxarner vorv othamder og ærer þa mvnde þeir alldre gietha nad þeim [til] þess at binnda þa fyrer nockvrn vagn eda sleda. Enn þo at vxarner nædizt og vr[dv] bvndner fyrer sledanvm þegar at þeim vorv slept aftvr þa mvnde þeir verda so [ooooo] hlaupa so hartt at vagnen eda sledinn genge svndr og mvnde þa likamvren thynazt so at hann fyndezt ecki og [oooooooo] læresveinar sem fære [ooooo] vnvm [oo]a med likamanvm mondv [oooooooo] alldre aftvr koma þetta [oooooooooooo] nema gvd og sancte j[acob oooooooooo vil]de Enn læresveinar [oooooooo] sancte jacobs þagv þetta leyfe drottningar og fystv meir a gvdz myskvn og til sionar sancte jacobs. og giéngv vp a fiallet þar sem vxarner vorv. Enn þa [s]em þeir vorv komner nockvt fram a fia[l]lgardenn. þa var þar ein mikill dreke [re]tt j vegin fyrer þeim. Af þessvm dreka gieck bæde elldr og eitvr so at éingen manneskia þorde at honum faræ og vorv þvi [vxar] þar a fiallenv othamder þesser sem þeir attv at sækia. og þegar at þeir sia drek[kann ooooo] þeim þ[oooooooo]

[1vb] þesv þvi þav vrdv s[ooofa[o]k sem þav hefde verit havfd v[ooooo]-id æ hverivm [d]eige. þa villdv þeir le[ida] þav enn þat gathv þeir ecki fyr en þeir thokv krossenn og lavgdv ofan æ hrygginn æ navtvnm og þegar jafnsnartt þa gengv vxarner hvertt sem hann er villdv leida þa. Efter þat forv þeir til og thokv einn vagn og bívggv hann vel til og lavgdv likam sancte jacob's j vagnen og bívggv vandliga vndan sem verdvgt var og þa sem so var vmm bvit sem þeir villdv þa thokv þeir vxanna og bvndv fyrer vagnen og badv gvd fyrer sia og sancte jacob. og sleptv navtvnm. Enn þeir forv af stad og lintthv ecki vid fyr en þeir komv. at drottningarinar pallacia þar sem hvn sialf var jnne. Og þegar at hvn sier þetta þa slær æ hana mikenn otta og hræ[z]la og seigizst þa vist vita at þetta er gvdz vile og sagdizt giarnan vilia thaka vid sancte. jacob. og vilia sanliga trva [æ] þann gvd sem sa gvdz vinvr sanc[te] jacob hafde adr sagt og predikat vt af. Sidan var hvn skird og margt annat folk med henne Sidan lieth hvn vigja [oooooooo ha]vll gvde til lofs og he[ilag]s og sancte jacob [og] gaf þar til mikit annat godz. Enn hvn [ooooo] ein godh salvg manneskia og endade [sina] lifdagæ med heilavgv liferne. Og [vpp] frá þvi þa var þesse gvdz astvinvr og postvle sancte jacob med storre verdogheit greftvr stadfestvr fyrer ein[ooooo]na j fyrer greindv lande hispania og j þeir[a] havftv stad þar sem heiter compostell[a] [h]vat er giorizt naliga enn hvern dag margar *jarttheigner fyrer krapt og dyrd allmathogs

Low German Text

An der hemmeluart vnser heren. als de iunghere ghingen in de mene werlt den cristen louen to predykende. Do quam sunte Andreas in dat lant Scithiam. dar he vele myt grotem arbeyde to deme cristen louen brochte Darna toch he yn dat lant Achaia dar he ok vele bekeerde tho deme cristene louen.

Jn der tijd quam eyn eddelink to sunte Andreas. de hadde ene leeffer. vnde weren in eneme husz. des worden syne vrunde tornich. vnde stykkeden dat huesz bauen an Do de roek bauen en vpghink. do nam de iunghelink ene kruke myt water. vnde sprengede dat vp dat vuer. tohand vorlesschede dat vuer. Do seden syn vader vnde moder. Unse sone is eyn touerer

*jarttheigner] jarttheigker

gheworden. *vnde* sette den ledderen an dat husz. *vnde* wolden darin styghen. do vorblindeden se alle. *vnde* konden de ledderen nicht seen. Do sede eyn to en. Gy doerden lude gy arbeyden vorgeues. wente god de vechtet vor se. dat ensee gy nycht. darumme latet daer aff. dat syn torne nycht ouer yuw ga. Dat seggen vele mynschen de bekeerden syk to gode. men de vader *vnde* moder storuen in veftich daghen. *vnde* men lede se beyde in eyn graff.

Ene vrouwe hadde enen morder ghenamen. van deme was se swanger worden. Do se dat kint telen scholde. do was eer ghans we. *vnde* konde des nycht telen. Do wart se bedrouet. *vnde* sprak to erer suster. Gha to vnser godynnen Dyanam. *vnde* bidde se dat se my gnedichliken van mynre telinge helpe. Dat dede se. Do sede de vyent vth der godynne Worumme ropestu my an. yk mach my suluen nycht helpen. Gha to Andreas deme denre godes. de mach dy wol helpen. do brochte se den apostel tho erer suster. Do sprak he to eer. Uan rechte lydestu wedaghe. wente du hefst ouel gevryget *vnde* myt vntruwen entfangen. *vnde* hefst den bozenghest angeropen. Doch so hebbe ruwe. *vnde* loue an vnsen heren Jhesum cristum. *vnde* werp den vnlouen van dy. so werstu vorlozet. do louede se an god. *vnde* tohant teelde se dat kint *vnde* wart gesunt.

In der tijd was eyn olt man de heeth Nicolaus. de ghink to sunte Andreas *vnde* sprak. Jk byn .lxx. yaer old *vnde* hebbe alletijt in vnkusckheyt gheleuet *vnde* yk nam vp ene tijt dat hylghe ewangelium to my. *vnde* bath god dat he my kuskckheyt vorleende. Do toch my de quade waenheyte wedder to sunden. *vnde* eynes daghes wart yk entfenghet in enre bozen lust. *vnde* yck quam in dat mene husz. *vnde* wolde de sunde vullenbringen. *vnde* vorgat dat yk dat ewangelium by my hadde. Do sprak de vrouwe Gha vth gha vth du olde man. du byst godes engel. *vnde* kum nicht to my. *vnde* rore my nicht an. wente yk se wunder an dy Dat vorwunderde mi seer. *vnde* dachte do dar an dat yk dat ewangelium by my hadde. Darumme bidde yk dy hilghe Andreas. dat du got vor my biddest. Do sunte Andreas dat grote teken hoerde. do wenede he vthermaten seer. *vnde* bath vnsen leuen heren andechtichliken vor em. van tercien tijt beth to nonen tijt. *vnde* stunt do vp *vnde* sprak. Jck wyl nycht ethen beth dat yck see dat sick vnse leue here ouer dy vorbarmen wil. Do he vyff dage hadde gewastet. Do quam de stemme godes to em *vnde* sede. Andrea du byst verhoeret vor den olden man. men also du ghevastet hefst. dat schale he ock doen. dat dede de man.

vnde darna vastede he .vij. maente. to water vnde to brode. vnde waert eyn guet mynsche. vnde starff salichliken Do quam ouer de stemme godes. vnde sprak to sunte Andreas. Jk hebbe Nicolaum van dyneme bedde wedder gheuunden den yk vorlaren hadde. des dankede he gode.

Ein yungelink was eyn cristen. de bekande sunte Andreas hyllicheit wol. de quam to em vnde klagede em hemeliken vnde sprak. Darumme dat yk schone byn. heft myn moder eyn boze begheer to my. vnde bath my dat yck by eer wolde slapen. Do yck dat nicht doen wolde. do wart se tornich. vnde ghink to deme rychtere vnde sprak. dat yck mit eer wolde ghesundiget hebben. darumme bydde got vor my. wente ik wil my der sake nicht entleggen. vnde wil leuer steruen dan yk myne moder wil to schanden bringen. Do ghynk de yungelink vor dat gerichte. vnde sunte andreas mit em. Do klagede ene syn moder an. Do swech he stylle. vnde wolde nicht spreken. Do sede sunte Andreas to der moder Du alderbozeste vrouwe. wultu dynen sone vmme dyne boze lust laten doden. Do sede se to deme rychtere. Myn sone hefft syck darna by dyssen mynschen ghegeuen. do he dat werck mit mi nicht vullenbringen mochte. Do wart de rychter tornich. vnde leet den sone in enen dychten sack stoten. vnde in eyn water werpen. vnde leet sunte Andreame in enen kerkener leggen. beth he syk bedachte wo he ene doden wolde. Do reep he vnsen heren mit groter andacht an. da he bewysede we recht hadde. Do quaz dar ene ertbeuynge. dat de rychter van deme stole vil vnde dat volck to der erden. vnde eyn donreslach de sloch dat boze wijf doet. Do kregen de lude grote ruwe vor ere sunde. vnde beden sunte Andreame dat he got vor se bedde Dat dede he. do waert dat wedder stylle. do leth syck de rychter dopen mit alle synem huszgesinde.

Do de leue sunte Andreas in der stat Nycea was. do klageden em de borgere. dat an der anderen syden der stat .vij. bozegheste weren. de dode-den de minschen de daer hen gaen wolden. Do quam he in de stede. vnde both den vyenden dat se syk den mynschen wyseden. tohant sach men se in hundes staltnisse. Darna both he en dat se in ene stede voren dar se nenem mynschen schaden konden. Do vorswunden se tohant. Do de mynschen dat teken segghen. do loueden se an vnsen heren Jesum cristum.

Darna gink sunte Andreas in ene andere stad Do he vor der stat doer quam. do droch men em enen doden yungelink entyegen. Do vraghede he wo em ghescheen were. Do seden se. Dar quemen .vij. hunde in syne slaepkamere de doden ene. Do sprack sunte Andreas yegghen syk suluen. Jk

weet dat wol dat yd sint de bozegheste de yck van Nicea vordreuen hebbe. *vnde* sprak do to syneme vader. Wat ghyfstu my dat yk dynen sone wedder leuendich make. Do sede de vader. Jck hebbe nicht leuer dan mynen sone den gheue yk dy. Do reep he vnsen heren an. *vnde* de yungelinck wart tohant leuendich. *vnde* wart syn yunger.

Up ene tijt voren in eneme schepe .xl. mans to sunte Andreas. *vnde* wolden den cristene louen van em leren. Des wart de vyent tornich. *vnde* bewegeade dat mer dat se alle vor drunken. Do brochte men ere lychamme alle vor sunte Andreas. *vnde* seden dat se den louen van em wolden gheleert hebben. Do vorwarff he en van gode dat se tohant wedder leuendich worden. *vnde* bekeerde se alle to gode.

Darna quam sunte Andreas in dat lant Achaia. *vnde* makede dar vele kerken. *vnde* bekeerde vele volkes to deme cristen louen. *vnde* bekerde des richters Egee vrouwe. *vnde* lerde er den cristen louen. *vnde* dofte se Dat vornam de richter dat he also vele volkes hadde bekeert. *vnde* wart ghans tornich. *vnde* sprak. Du scalt den affgoden offeren. efte du most steruen. Do sprak he. god heft my in dyt lant ghesant vmme der zelen heyl. so hebbe yk myt der hulpe godes der mynschen eyn groet deel to deme cristene louen ghebrocht. de scolten syk vrouwen. wente se kamen to den ewyghen vrouden. de in ewycheyt blyft. Do waert de rychter tornich. *vnde* leet ene so seer slaen. dat syn bloed van em leep. Dat leeth he duldichliken. *vnde* trostede dat volk in dem lydende *vnde* sprak Jk achte der martere nicht. wente myn here *vnde* myn god heft vele vmme mynen willen geleden. Do sede de richter. Du most noch vele lyden. *vnde* most ghekruciget werden als dyn here Jhesus cristus. Do sprack sunte Andreas. Des dodes hebbe yk alletijt beghert. wente yck byn des ghekrucigeden knecht. [AM 667 V 4to 1ra begins] Do heet ene de rychter an dat kruce bynden. darumme dat syne marter deste lenger waerde. wente hadde men ene an dat kruce genegelt. so were he tohant gestoruen. Do weren de lude gans drouich vmme ene *vnde* spreken. De reyne man is eyn vrunt godes. *vnde* hefft nycht vordenet dat men ene krucigen schal. *vnde* weneden darumme. Do bath he dat volck vlytighen dat se syne martere nicht vorhynderden. *vnde* reep to deme kruce. Wes ghegrotet du hylge kruce. des lycham vnses heren Jesu cristi de dy hylgede do he den doet an dy leth dar bystu beth van ghekleedet. dan offte du mit golde werest dorch gheslagen. *vnde* myt eddelen stenen ghetzyret. De ledemate vnses heren ihesu cristi hebben dy ghetzyret als de

sconen perlen. O kruce dat dar schynet auer alle disse werlt laet my nicht dwelen. also dat scaep dat nenen herden hefft. Jk vrouwe my dat yk to dy kamen schal. darumme vrouwe dy myner. *vnde* entfanghe dynen *yungher vnde* nym my van dysser werlt Dat hoerden *vnde* seggen .xx. dusent mans. ane wyue *vnde* kyndere. de worden alle to gode bekeert. *Unde* des rychters broder Sterococles was ok dar. In deme anderen daghe ghink dat volk to deme richter. *vnde* seden. Sunte Andreas de godes knecht lydet grote martere. de heft he nee mit quade vordenet. du schalt ene van deme kruce nemen. *vnde* wo grote martere he lydet. ydoch prediked he deme volcke. Do vorschrak de rychter seer dat he noch leuede *vnde* lauede en he wolde ene van deme kruce nemen. *vnde* he gink suluen to deme kruce *vnde* wolde dat wonder seen. Do sunte Andreas den richter sach. do sprak he to em. worvmme bistu heer ghekamen. wultu an vnsen heren Jhesum cristum louen. so werden dy alle dyne sunde vorgheuen. *men* bistu darumme kamen dat du my van deme kruce wult nemen. dat schal nicht scheen beth yk dar an bin ghestoruen. wente yk see den konnink des hemmelrykes de nodiget my to syk. *vnde* yk bin in groten vrouden. *vnde* sede to deme rychter. Bekere dy. edder du kumpst in grote pyne. Do heth he ene van deme kruce nemen. *vnde* wen se to em steghen. so konden se ene nicht aflangen. *vnde* ere arme vordorreden en. Dat vorsochte mannich mynsche. *vnde* wolden ene dar aff hebben ghenamen. *men* se enkonden nycht. Do sach sunte Andreas in den hemmel *vnde* sprack. Here Jesu criste. laet my nicht van deme kruce nemen. so lange dat yk hijr myne zele inne vpgheue. Do he dat sprak. do *quam* eyn groet licht van deme hemmel. dat vmme-scheen ene *vnde* was so klaer dat yd nemant lyden mochte. *vnde* in deme lichte voer syne zele to den ewygen vrouden. Do sunge de engele enen nyen zoten sanck. *vnde* voerden syne zele mit vrouden in den hemmel. tohant wart de richter beseten myt *deme* bozengheste. de pynigede ene so seer. dat he darna starf. dat seggen vele minschen de beuruchteden sik ghans seer. *vnde* des richters broder Sterococles beruwede sine sunde. *vnde* merkede wol dat he in deme vnlouen was. *vnde* reep sunte Andreas mith ernste an. *vnde* bath dat he ene vor quaet bewarde. *vnde* ok de anderen mit em. *vnde* se worden bekeert. *vnde* ghedost in deme namen godes.

Up ene tijt was eyn here de *nam* sunte Andreas kerken enen akker. Do bath de biscop der kerken vnsen heren dat he ene darumme straffede. Do krech de here de kolde sueke. *vnde* vornam wol dat sunte Andreas den

akker an em wroek. *vnde* bath den byschop dat he got vor em bede dat he ghesunt worde so wolde he em den akker wedder gheuen. dat dede he. do waert he ghesunt. men he gaff em den akker nicht wedder. Dat was deme byscoppe leed. *vnde* ghink in de kerke. *vnde* tobrack alle de lampen de in der kerken weren *vnde* sprack. Jk wil nene lampen entfengen laten beth syk god an syneme vyende ghewraken heft. Do vorhengede god dorch sunte Andreas wyllen. dat de here kranker waert wen to vorne Do sande he echtes to deme byscoppe. *vnde* bath dat he god vor em bede. so wolde he em den akker wedder gheuen. edder eyn ander guet dat beter were dan de akker. Do sprak de byscop. Jk hebbe eyns vor em ghebeden do vorhoerde my god dorch syne gude. Do leeth syk de man to deme byschoppe dregen. *vnde* bath ene dat he in de kerken ginge *vnde* god vor em bede. Dat dede he. de wyle starff de man. Alzo wroek sunte andreas synen akker. [AM 667 V 4to 1vb ends]

Jd was eyn salich bischop de hadde sunte Andreas ghans leeft *vnde* eerde ene alletijt. *vnde* he was syn apostel de hadde grote anuechtinge van vnkusckheyt. *vnde* stunt eer doch wedder Des waert de vyent tornich. *vnde* quam to em in ener iuncfrouwen staltnisse. *vnde* sprak. Jk bin van konynk-lyken gheslechte. *vnde* wolde gode gherne denen. daromme bidde yk iuw. dat gy my eyn klene ghemack gheuen. dar yk gode moge ynne denen Dat entwydede eer de byscop. *vnde* bath se to ghaste. do settede de syk yeghen den biscop to der tafelen. *vnde* makede syk yo lenck yo sconer. Do krech de byscp grote leue to eer. *vnde* hadde den willen he wolde mit eer sundigen. *vnde* leeth den hoeff tosluten. Do quam sunte Andreas in pelegrymes wyse vor de dore. *vnde* kloppede seer an. *vnde* sprak tho deme sluter he wolde to deme byschoppe. Do dat de yuncfrouwe hoerde. do sprak se. men scal ene nicht inlaten. he ensegge vns wat dat groteste wonder sy dat god ye ghescapen heft. Dat vraghede de sluter deme pelegryme Do sprak sunte Andreas. dat groteste wonder dat god ye ghescapen hefft. dat is dat god so vele antlate ghescapen heft. *vnde* doch dat eyne anders ys wen dat ander. *vnde* de eyne is vor deme anderen wol bekant. Do sprak de iuncfrouwe. Latet ene vns noch ene vrage berichten. woer dat ertryke hogher sy wen de hemmel. Sunte Andreas sede. Do got in der mynscheyt vpvoer. *vnde* settede syk to der rechter hant synes vaders mit der mynschliken nature. daer is dat ertryke hogher wen de hemmel. Do sprack echtes de yuncfrouwe. Uraget em noch eyne vraghe. *vnde* laet ene dan hijr yn. ys dat he se berich-

tet. *vnde* sprack. wo verne dat yd *van* deme *hemmele* vp dat ertryke sy. Do sede he. Segge der yuncfrouwen. dat weet se woel. wente se heft dat ghemeten. do se *van* deme *hemmel* her nedder vyl. *vnde* daraf gestot wart. Do men eer dat sede. do vorswant se. Do bekande de byscop woel dat yd de bozeghest was. *vnde* wart ghans vro dat ene de almechtighe god also bewaert hadde. *vnde* heeth den pelegrym do inlaten Do was de pelegrym vorswunden. Dat was em leed. do wart em *van* gode kundich ghedaen. dat yd sunte Andreas hadde gewezen. Do dankede he gode *vnde* andreas der gnaden. *vnde* denede em darna mit andacht beth an *synem* ende.

[AM 667 V 4to 2ra begins] Sunte Jacob de grote was sunte Johannes ewangelisten broder. He hadde god ghans leeft. *vnde* preddikede de hyllyghen scryft in den landen Samaria *vnde* Judea. de de propheten van vnseme heren Cristo propheteret hadden. *vnde* bewisede ok wo se an cristo vnseme heren was vullenbrocht worden *vnde* brochte mennighen dar mede to den *hemmele*. *Unde* darna toch he in Hispanien dar he men .ix. bekerde. *vnde* he leet twe van den dar bliuen dat se deme volke preddikeden *vnde* toch wedder in dat yodescke lant. *vnde* nam de ander .vij. mit syk. Do nu sunte Jacob de cristenheit so sere vormerede mit syner guden lere. *vnde* preddikede wedder in deme iodescken lande. Do was to den tijden eyn touerer de heet Hermogenes. de hadde enen iungher de heet philetus. Desse touerer de dede vele tekene mit deme bozengheste. *vnde* toch de mynschen dar mede na syk. *vnde* makede dat se ene vor god helden. Do he horde dat sunte Jacob dat volk lerede. dat dede em torne. *vnde* sande Philetum *synen* iungher to em. *vnde* entboet em. wolde he syne lere nycht laten. he wolde em des nicht vordregghen. he moste darvmme steruen. *vnde* sede Phileto ok wo he ene vor den yoden vorwynnen scolde. Do ghynk de iungher to sunte Jacob *vnde* vant ene preddykende. *vnde* sach dat he vele teken dede. Do sprak he em nycht tho. *vnde* quam wedder tho *synem* meister. *vnde* sprak tho em. Men mach sunte Jacob nicht vordriuen. wente he heft so ghans grote krafft he heft vele mynschen to syk ghetoghen in korter tijd. *vnde* maket vele kranken ghesunt. daromme scaltu gnade van em bidden. *vnde* yk wyl ok syn iungher werden. Do dat Philetus sprack. do waert syn meyster tornych. *vnde* makede myt syner touerye. dat Philetus nycht enen trede mochte van *der* stede ghaen. *vnde* sprak do to em. Laet nu to seen yst dyn iacobus dy kan vplozen. *vnde* *van* desser stede

bringen. Do wart sunte iacob gesecht dat philetus nicht *van der stede* gaen mochte Do sande he em synen sweetdoek. Do em de wart. do ghink he vryg *van* dar. Do dat syn meyster Hermogenes horde. do sande he twe bozegheste to sunte Jacob. *vnde* boet en dat se ene vor em brochten. Do de bozegheste to sunte iacob quemen. do repen se lude Godes knecht du bernest vns sere. Hermogenes heft vns to dy ghesant. da wi di to em bringen scolēn. Do dat sunte iacob horde. do sprack he to den bozeghesten. Bringet my den meyster her Do weren se em horsaz *vnde* brochten den meyster Hermogenem vor sunte iacob mit ghebunden henden vp den rugge. *vnde* spreken to em. godes knecht help vns dat vns de meyster nicht meer erre. *vnde* gyf vns walt ouer em. dat wi ene moghen wech voren. Do sprak sunte Jacob. Neen. *vnde* sprak vort to Phileto. Loze dynen meyster vp. *vnde* vorghelde quaed myt gude. alze dat hyllighe ewangelium leret. *vnde* heet de bozegheste wech varen. Do lozede Philetus synen meyster vp. *vnde* Hermogenes bad sunte iacob dat he em wat gheue dat em de bozegheste nicht meer mochten schaden doen Do gaff he em sinen staff. do schedede Hermogenes mit schanden *van* sunte iacob. *vnde* quam drade wedder to em. *vnde* brochte ene kisten vul boke. *vnde* lede se vor em nedder Do heet se sunte Jacob alle in dat meer werpen *vnde* sprak Hadde men de boke vorbrant so weren de mynschen *van* dem stancke krank ghe worden. Do wart de meyster hermogenes cristen. *vnde* leet sik dopen. Do sprack sunte Jacob tho em. Dat guet dat du mit vnrechte ghewunnen hefst. dat gyff dorch god. *vnde* heet den meyster Hermogenem darna preddyken. *vnde* heet em alle dat wedderspreken dat he en ghelert hadde. *vnde* sprak he scholde deme volke seggen dat se mit der suluen syner lere vordomet worden Darna heet em sunte Jacob de affgode vorbernen. Dat dede de meyster *vnde* volghede syner lere. *vnde* do de meyster bekert wart. *vnde* ghink mit sunte Jacob. dar worden vele mynschen van bekeret *vnde* leten syk dopen. Do dat de yoden segghen. do worden se tornich. Do weren to deme male twe mechtighe heren. de heten Lisie *vnde* Theodrisie. de hadden .cc. denre. de boden den yoden dat se sunte Jacob vengen. *vnde* gheuen en groet guet dar voer. Do vengen se ene. dat was den menen volke leed. *vnde* spreken. men scolde ene loes laten. hadde he wat ghedaen. dar scolde me ene vmme straffen *vnde* nicht doden. Do leten se sunte Jacob los. *vnde* dat volk quam tosamende. *vnde* wolden horen wat he hadde ghedaen. Do sprak sunte iacob. Ik hebbe anders nicht ghedaen. men dat yk ghepreddiket

hebbe van vnseme heren Jhesu cristo van syner hyllicheit. *vnde* wo he gheboren is van ener reynen iuncfrouwen. *vnde* darna an deme kruce starff. *vnde* an deme drudden daghe wedder vpstunt. *vnde* tho hemmel voer. anders enhebbe yck nycht ghedaen. *men* dat yk de warheit hebbe ghesecht. Do he dat gesproken hadde do vorluchtede got dat volck mit *deme* hyllichengheste. dat se alle repen. Wat he ghepreddiket heft van Jhesu cristo. dat loue wy alle. *vnde* dar wart *ein* grot volck bekeret. Do waert Abiathar de hogheste prester des iares tornich. dat he dat volck hadde bekeret. *vnde* heet sunte Jacob vangen. *vnde* *men* warp *ein* reep ouer synen hals. *vnde* vorde ene vor Herodes. Do boet Herodes dat me em syn houet aff sloghe. dat dede he den yoden to leue. *Unde* do *men* sunte Jacob vthvorede. *vnde* em dat houet wolde aff slaen. do lach *ein* kranke by dem weghe. de sede to em. Jacob du knecht godes make my ghesunt. Dat dede he in dem namen godes. Do stunt de kranke vp. *vnde* dankede gode *vnde* sunte Jacob. Dat teken sach Josias de ene ghefangen hadde. *vnde* dat rep ouer synen hals gheworpen hadde. *vnde* beruwede dat he ouel ghedaen hadde. *vnde* vil vor sunte iacob. *vnde* bad ene dat he em syne schuld vorgheue. he wolde gherne an Jhesum cristum louen. Do sprack sunte Jacob to em. Wultu an vnsen heren Jhesum cristum louen. dat he de ware godes sone sy. Do sprak Josias. ik loue dat he got *vnde* minsche is. Dat horde Abiathar de bisscop. *vnde* waert tornich. *vnde* sprak tho Josia. Uormaledygestu Jacobs louen nicht. so sleyt *men* dy dat houet aff. Do sprak Josias. du bist vorvloket *vnde* vormaledyget. *vnde* de man is benediget Jhesus cristus is *ein* weldich konink in hemmel *vnde* in erden dar sunte Jacob van preddiket. Do waert Abiathar thornich. *vnde* heet Josias syne tenen vthslaen. *vnde* vorwarff van *deme* konnyghe dat me em myt sunte Jacob dat houed affsloghe Do gink he vroliken mit sunte iacob in den doet. Do bad sunte iacob den de ene enthouden scolde. dat he em eyn weynich waters wolde bringen. Do brochte me em dat water. Do sprack he to Josia. Louestu an god vader. *vnde* an den sone vnsen heren iesum cristum. *vnde* an den hilghenghest. Do sprak Josias. Jk loue. Do goet he dat water vp ene. *vnde* dofte ene. *vnde* lede em syne hant vp sin houet. *vnde* seghende ene *vnde* sprack. kusse my. do kusseden se syk vnderlank. *vnde* beuolen sik gode. Do sloch *men* en ere houede aff. do voren ere zelen to den ewighen vrouden. Darna quemen sunte Jacobs denre *vnde* iunghere. *vnde* nemen synen hylghen lycham. *vnde* leden ene vp eyn schyp vmme vruchten willen der ioden *vnde* sunder stur

vnde roder vorleten se sik na *deme* willen godes. aldus leidede de engel godes dat schyp in Galicien. in eyn ryke der konninghinnen gheheten Lupa. vnde nemen den lycham vth *deme* schepe. vnde leden ene vp enen groten steen de dar lach. van stunden an tovlot de steen alze weck wasz. vnde vlech syk na *deme* lychamme alze eyn sarck. Darna ghingen de iunghere to der konninghinnen Lupa. vnde seden. Unse here *ihesus cristus* sendet to dy den lycham sunte Jacobi synes iungheren den du nicht woldest entfanghen leuendich. [AM 667 V 4to 3vb ends] den nym to di doet vnde seden er wo se sunder sture dar komen weren. vnde beden van er ene stede dar se den lycham begrauen mochten. Do de konnyngghynne [AM 667 XI 4to 1ra begins] ere rede ghehort hadde. do sende se de iunghere valsckliken to *deme* konnynghe van Hyspanien. de eyn boze man was. Do ghingen de iunghere to *deme* konninghe. vnde beden dat se den licham mochten begrauen. Do wart de konnink tornich. vnde leet de iunghere vangen vnde lede se in den kerkener. vnde he settede syck to der tafelen. Do quam de engel godes. vnde dede den kerkener vp. vnde leet se wech gaen. do worden se vro. vnde dankeden gode syner gnaden Do dat *deme* konninghe toweten wart. do waert he tornich. vnde heet se tohant wedder gripen. do mosten de denre ouer ene brugghe rijden. de de iunghere scolden vangen. [AM 667 XI 4to 1rb begins] Do halp en god ouer. vnde vorhenghede dat de brugge tobrak vnde de denre vordrunken alle in *deme* water. Do dat de konnink horde. do beghunde he syck sere to vruchtende. vnde merkede wol dat id van gode also gheschykket was. vnde was em leet dat he se bedrouet hadde. vnde sande wedder na en. vnde entboet en dat se to em quemen. se scolden alle des ghetwidet werden dat se ghebeden hadden. Do worden se vro. vnde quemen to *deme* konninghe. vnde seden em so vele van *deme* cristene louen. dat he syk bekerde mit veleme volke. Do dat de konninghinne horde. do wart se sere bedrouet. vnde sande ok na den iungheren. Do quemen se to er. vnde seden dat en de konnynk vorlouet hadde dat se den lycham begrauen mochten. vnde beden se dat se ere gnade ok dar to dede. Do sprak se in enem valscken sinne. Nemet twe wilde ossen vp *deme* berch. vnde stellet se vor *deme* waghen. vnde legget den licham dar vp. wor se ene hen voren. dar scole gy ene begrauen. vnde bouwet em dar ein munster. Se menede de ossen weren wilde vnde vnghetemet. se konden se nicht vangen. noch in den waghen spannen. Se meende ok. yft se de ossen vengen vnde in den waghen spennen. so weren se so wilde. se scolden den

waghen toryten. *vnde* worden den lycham dar affwerpende. *vnde* worden de iunghere dodende. Do trosteden syk de iunghere vp vnsen heren Jesum cristum. *vnde* ghingen vp den berch dar de ossen weren Dar was ein groet drake vp deme berghe. deme ghynck vorghyft vth deme halze. Do de iunghere vp den berch quemen to deme draken. do makeden se eyn kruce van holte. *vnde* leden dat deme draken vp syn lijff. *vnde* sneden ene dar mede middene entwey. Darna leden se dat teken des hyllyghen kruces vp de rugghen der wilden ossen in deme namen godes. do worden se tam als de lammeken. *vnde* stelleden se do in den waghen. *vnde* leden den hylghen lycham sunte Jacobs dar vp. do toghen ene de wylden ossen van ensuluest mydden vp der konnyngghynnen zael vor er. Do vorschrack se sere. *vnde* sach wol dat yd godes wylle was. *vnde* waert cristen. *vnde* leet ere pallas gode to laue wygen. *vnde* dem hyllighen heren sune Jacob. *vnde* gaff vele gudes to deme munster. *vnde* wart eyn gued salich mynsche. *vnde* bleef in eneme guden salighen leuende beth an eren ende. Alzo wart de leue here sunte Jacob erliken bestedighet to Compostel in Hispanien lant. dar deyt he grote tekene. *vnde* is ene grote varth to syneme hyllichdome. [AM 667 XI 4to 1vb ends]

To ener tijd was ein ryke man. de hadde lange nenen eruen. do bad he sunte iacob mit groter andacht. dat he em enen eruen *van* gode vorworue. *vnde* lauede em. wanneer de sulue erue to synen iaren queme. so wolde he ene tho syneme graue bringen. Do ghaff em god dorch sunte Jacobs willen enen schonen sone. Do nu de sone vpwusz. do ghynk he mit syneme vader vth *vnde* wolden na sunte iacob gaen. Do quemen se in ene stat de heet Gelfenach. *vnde* dar tereden se kostliken. Dat merkede de weert. *vnde* dachte wo he se vmme ere gued brochte. *vnde* stak deme vader enen sulueren beker des nachtes in synen sak. *Unde* do se des morghens wech weren ghegaen. do leet en de weert na rijden. *vnde* sprak se hadden em synen sulueren beker ghestalen. *vnde* nam deme vader den beker vth syneme sakke. *vnde* sprak to em he moste daromme steruen. Do sprak de sone. Jk bekenne mynen vader wol so vraem. dat yd beter is dat yk sterue wen he. daromme bidde yk dat gy my vor ene doden. Dat deden se. do he sik dat suluen vtherkoren hadde *vnde* hingen den sone Dat sach de vader mit synen oghen. do wart he bedrouet. *vnde* claghede syn herteleed deme leuen heren sunte iacob *vnde* ghink vor syck to syneme munster. *Unde* do he dar quam. do reep he sunte iacob mit groter andacht an. *vnde* sprak. Hylghe

here sunte Jacob. ik hebbe dy ghehouden. als yk dy ghelauet hadde. men my is ghans ouel ghelonet. wente yk hebbe mynen leuen sone verloren. *vnde* ghink do wedder van dar na husz in syn lant. *vnde* was ghans sere bedrouet. *vnde* was wol dre weken vorgaen. dat men synen sone ghehangen hadde. Do *quam* he wedder to Gelfenach. *vnde* sach synen sone and dem galgen mit groten leede. *vnde* greep ene an syne bene. Do sprack de sone. Leue vader do my nicht wee Do vorschrak de vader. wente he menede he were doet. Do krech de vader hopeninghe *vnde* sprak. Leue sone leuestu noch. Do sprak de sone Ja loue des in der warheit. Do wart de vader ghans vro. *vnde* sprak. Leue sone we heft dy so lange enthouden. dat du nicht ghestoruen bist. Do sprak de sone. Unse here *Jhesus cristus*. *vnde* de hylliche apostel godes sunte Jacob. de is altijd by my ghewest. *vnde* heft vnder mynen voten ghestaen. *vnde* heft my vpghehouden. dat yk noch leue. Do leep de vader tohant to dem richter. de ghink to syner kokene. do bereyde men em twe honre. Do sprak de vader to deme richter. Jk bidde iuw. dat gy my vorlouen. dat yk mynen sone moghe van deme gagen nemen. wente he leuet noch. Do sprak de richter spotliken. dat weet yk wol. leuet he noch. so leuen de honre an dem spete ok. Do sprungen de honre tohant van deme spete. *vnde* worden leuendich. *vnde* kregheghen vedderen. Dat nam dem richter groet wonder. *vnde* heet do beseen yft syn sone an deme galgen noch leuede. Do sede men em. id were war. Do ghynk he mit alle synen vrunden to deme galgen. *vnde* nemen ene dar aff. *vnde* vragheden ene wo em ghescheen were. Do sprack he. Myn leue here sunte Jacob heft alletit vnder mynen voten ghestaen. *vnde* heft my ghehulpen dat yk noch leue. *vnde* heft vns gheneten laten dat wy vnschuldich sint. Do spreken de minschen. Uorwar weren se schuldich ghewezen. de leue here sunte Jacob hadde en nicht gheholpen. Do *venk* men den weerd de bekande. dat he en vnrecht hadde ghedaen. *vnde* men dodede ene do.

To ener tijt was eyn mynsche de hadde vele grote sunde ghedaen. Do bychtete he enem bisscoppe syne sunde. *vnde* do he ene horde. do dorste he ene nicht dar van aff lozen. daromme dat he so grote sunde ghedaen hadde. He scref syne sunde in enen breeff. *vnde* schykkede ene to sunte Jacob. Do he nu to sunte Jacobs munster *quam*. do lede he den breef vp sunte iacobs altar. *vnde* dat was an syneme daghe. *vnde* bad den leuen heren sunte Jacob dorch alle werdicheit *vnde* gude de he mit gode hadde. dat he syne sunde wolde vthdelghen. *vnde* em wolde to erkennen gheuen. yft em

god syne sunde hadde vorgheuen. Darna *nam* he den brief *van deme* altare. do weren alle syne sunde vthghedelghet. do wart he ghans vro *vnde danke*-de gode *vnde* sunt iacob erer gnaden dat he ghelozet was worden. *vnde* denede sunte iacob vort mer mit groten vlyte. *vnde* sede dat openbar de gnade de em sunte iacob vorworuen hadde Do men screef na *cristus* bord. M *vnde* .lxx. iar. do samelden syck to Lotringen xxx. man tosamende. *vnde* wolden to sunte Jacob wanderen. *vnde* laueden alle tosamende truwe *vnde* warheyt todoende. *men* allene eyn de lauede nicht. *Unde* do se vp *deme* weghe weren. do waert eyn vnder en krank. do warden syner de anderen .xij. daghe. darna wolden se syner nicht lenger beyden. *vnde* de syck nicht to en vorsproken hadde. desse bleeff by em *vnde* warde syner by sunte Michels berghe Do starff he by *deme* auende. do *nam* he den doden licham by der nacht. *vnde* wolde ene in een hoel dregghen. wente he vruchtete *der* heyden torne. Do reet em sunte Jacob entyeghen. *vnde* trostede ene. *vnde* sprak. Gyff my den doden licham. *vnde* sette du dy achter my vp dat pert. *vnde* ryth mit my. Dat dede he. do reeden se in der enen nacht heth an den morghen vro .xv. daghereyszen. *vnde* do de morghenroed vpghink. do quemen se ene halue mile by sunte Jacobs munster. Do sprak sunte Jacob to em Du scalt do den domheren gaen. *vnde* sprek to en. ik hebbe en gheboden dat se mynen pelegrim begrauen. *vnde* segge dynen ghesellen. dat se ere reysze verloren hebben. dar mede vorswant he Do sede de man den domheren wat em sunte Jacob gheboden hadde. Do begrouen se den pelegrym mit andacht. Darna sede he synen ghesellen dat em sunte Jacob ghesecht hadde. *vnde* wo id em ghegaen was. *vnde* wo he mit em ghesproken hadde. Dat nam se groet wonder. *vnde* was en leed. dat se ere vart verloren hadden *vnde* laueden sunte Jacob vmme dat grote teken. *vnde* spreken dat openbar. *vnde* beden got myt andacht. dat he en alle ere sunde vorgheue.

Hugo de scrift. dat to ener tijd eyn pelegrym to sunte Jacobs graue gink. do openbarde sik em de bozeghest. *vnde* sprak Jk bin sunte Jacob. *vnde* du scalt dy vmme mynent willen doden. so werstu salich. *vnde* kumpst alle dynes lydens aff. dat in der werld is. Do *nam* he tohant eyn swert. *vnde* dodede syk suluen Do vorschrak de wert sere. in des huse he dat dede. *vnde* vruchtete syk men worde ene darumme doden *vnde* schuldighen. *vnde* was sere bedrouet. Do waert de dode wedder leuendich. Do vrageden se ene wo em ghescheen were. Do sprak he. My heft de bozeghest gheraden. dat yk my suluen scolde doden. *vnde* do yck starff. do wolde my de bozegheest

hebben in de helle ghevoret. do *quam* sunte iacob tohant. *vnde* vorde my vor gode. dar beclagheden my de vyende vmme myne sunde. Do vorwarff my sunte Jacob *van* gode dat yk wedder leuendich wart Do worden de mynschen ghans vro. *vnde* dankeden gode. *vnde* sunte Jacob.

To ener tijd reeden dre riddere van Lugdun to sunte Jacob. Do *quam* ene vrouwe to en. de bad den enen ridder dorch sunte Jacobs willen. dat he wolde eren sak vp syneme perde voren. Dat dede he. *Unde* darna quaz he tho enem kranken den settede he ock vp dat pert. *vnde* droch synen stock mit der vrouwen sak. *vnde* ghink suluen to vote. Do wart he krank van hette *vnde* modicheyt. *Unde* do he in Galicien *quam*. do spreken syne ghesellen he scolde bychten. *vnde* scolde godes licham nemen. Do lach he dre daghe ane sprake. *vnde* konde nicht bychten. *vnde* an dem .iiij. morghen wart he so krank. dat syne ghesellen vp ene wachteden. *vnde* meneden he wolde vort steruen. Do suchtede he gans swarliken *vnde* sprak. Jk danke gode *vnde* deme leuen heren sunte Jacob. wente yk bin mit syner hulpe van den vyenden vorlozet. wente do yk nicht bychten wolde. do quemen de bozengheste. *vnde* bunden my dat yk nicht spreken konde myner zelen salicheit. Do *quam* sunte Jacob to my. *vnde* droch der vrouwen sack in der luchteren hant. *vnde* den staff in der vorderen hant den hadde he vor eyn speet. *vnde* den sak vor enen schylt. *vnde* leep tornichlyken yeghen de bozengheste. *vnde* vorschrekkede se. *vnde* voryaghede se. *Unde* nu my sunte Jacob mit synen gnaden vorlozet heft. *vnde* mi mine sprake heft wedder ghegheuen. so sendet drade na eneme bychtuader. wente ik sterue tohand. Darna sprak he to enem ghesellen. Urunt du scalt dyneme heren nicht meer denen. wente he is vordomet. *vnde* steruet drade enes bozen dodes. Darna bichtede he alle syne sunde. *vnde* entfenk alle syn godes recht. *vnde* staff altohant Do sprak de gheselle to synem heren. wo he em gesecht hadde. des wolde he em nycht louen. *vnde* beterde syk nycht. do wart he drade doer gesteken in dem strijde. dat he starf.

Do men screef na *cristus* boert .xj. hundert jar. do wanderde eyn borgher *van* ener stad de heet Parimon. to sunte Jacob. *vnde* bad nicht anders. wen dat he vort meer van synen vyenden nicht ghefangen worde. *vnde* bad nicht vmme syner zelen salicheyt. Do he nu wedder to husz wanderde dorch Cecilien. do wart he vp deme mere *van* den heyden ghefangen Do reep he ouer sunte Jacob an mit groter andacht. *vnde* bad dat he ene vorlozede. Do openbarde syk em sunte Jacob. *vnde* sprak. Do du in myner ker-

ken werest. do bedestu allene vmme dynes lyues vryghey. *vnde* vorghetest dynen zelen salicheyt. darumme bistu so vakene ghefangen worden. doch darvmme dat god barmehertych is. so heft he nu my to dy ghesant. dat ik dy vorlozen scal Darna toch he dorch der heyden lant. *vnde* naz der keden eyn deel mit sik to eneme warteken *vnde* wanneer ene eyn vangen wolde. wen se de keden seghen. so vruchteden se syk *vnde* vloen. So *quam* he ane schaden wedder to husz. dat *nam* alle den mynschen wonder.

Do men screef na cristus boert .M. cc. *vnde* .xxxviij. jar. do was ein simpel man vp ener borch de heet Pratum. *vnde* licht twyscken florens *vnde* pistorium. Desse man entfenghede syneme heren sijn korne. darumme dat he em syn erue nam. Do venk men ene an sunte Jacobs auent. *vnde* vorordelde ene darumme to deme dode. *vnde* bunden ene eneme perde an synen stert. *vnde* wolden ene darna vorbernen. Do beuoel he syk sunte iacob mit groter andacht. dat he em tho hulpe queme. Do slepede me ene lange in enem hemde. *vnde* ouer scharpe stene. Do halp em sunte iacob dat em nicht wee scach. *vnde* krech nene wunden. *vnde* dat em syn hemde nee vorsereghet waert. Darna bant me ene. *vnde* makede eyn groet vuer. *vnde* warp ene dar in Do reep he sunte Jacob mit groter andacht an. *vnde* do halp he em. dat dat holt *vnde* de bande vorbrenden. *vnde* dat em an synem hemde noch an synem liue neen leed ghescach. Darna wolde me en anderwerf in dat vuer werpen. do nam ene dat volk myt walt. *vnde* vorlozeden ene. *vnde* spreken. See gy nicht dat god mit em is. *vnde* helpt em dorch synes deners wyllen sunte Jacobs. *Unde* laueden den almechtyghen god *vnde* sunte Jacob van deme groten tekene.

[AM 667 V 4to 4ra begins] Philippus de was eyn cristen. *vnde* hadde god leef. *vnde* denede em mit vlyte dach *vnde* nacht. *vnde* waert van gode in dat lant Sithia ghesant. dar predykede he twyntich iar Wente dat volck weren alle heyden in der stad. doch predykede he myt der hulpe godes so lange. dat he se to dem cristen louen brochte. Do dat de vorsten vornemen. do leten se ene vangen mit eren deenren *vnde* vorden ene ghebunden to ener sule. de was deme affgode Marti ghemaket. *vnde* de affgod stunt dar bouen. Do spreken de vorsten to Philipppo. Wultu leuen. so offere den affgode. *vnde* de wile do se dat spreken. do ghink eyn drake vth der sule. *vnde* dodede deme ouersten bysscope twe soens. *vnde* der vorsten twe. *vnde* de drake stanck so ghans ouel. dat dar vele volkes krank waert van

syneme stanke. *vnde* de vyende hadden ok voer vele kranken ghemaket. *vnde* erer eyndeel ghedodet. Do sprak sunte Philippus to deme volke. Wille gy volghen mynes rades. so wert alle dat wedder komen. dat de duuel ghedaen heft. De doden scholen wedder vp staen mit der hulpe godes. Do sprack dat volk. Wy willen dy gherne volghen. *vnde* wat du vns sechst. des loue wy dy woel. Do leet sunte Philippus den affgot vth der kerken breken. *vnde* heet en eyn kruce in de stede setten. *vnde* sprak. se scolden an god louen. Do brak dat volk den affgod nedder. *vnde* makeden ein kruce in de stede. Do waert dat kranke volk ghesund. *vnde* van den tekene leten syk vele mynschen dopen. Dar na sprack de leue sunte Philippus to deme draken. Jk ghebede dy by vnseme leuen heren Jhesu christo. dat du in de wostenye gheist *vnde* kommest nummermeer wedder dar vth. Do vloch de drake wech. *vnde* quam nycht wedder in dat sulue land. Dar na sprak de leue sunte Philippus to den doden mynschen. Jck ghebede iuw by den namen vnser heren Jhesu cristi. dat gy wedder leuendich werden *vnde* ghesunt vpstaen. Dar na preddikeden se. dat se wedder leuendich worden weren. van der gnade godes. *vnde* dat vnse here ihesus cristus de ware leuendyghe godes sone were. *wente* se hadden dat wol bevunden de wyle dat se doet weren ghewest. *vnde* allent dat se seden. dat loueden vrouwen *vnde* man. *vnde* vele mynschen worden louich. Do wygede sunte Philippus ok vele bisschope *vnde* prestere *vnde* beuoel en dat se den cristene louen lereden *vnde* preddykeden Do dar de cristene loue wol bestedighet was. do voer sunte Philippus in Asiam. *vnde* lerede dar ok deme volke den cristene louen. Dar na toch he in Gerapolim. *vnde* lerede dar ok den cristene louen. *vnde* quam to Samariam. *vnde* preddikede *vnde* dede dar vele tekene. *vnde* lozede de beseten van den bozenghesten. *vnde* makede ok de kranken ghesunt. *vnde* vordreef syne tijt myt gode. *Unde* he hadde twe dochter. de bekereden ok vele volkes. *vnde* iuncfrouwen. *vnde* lereden se dat se gode deneden *went* an er ende.

Do sunte Philippus steruen wolde. do sande he vor souen daghen na bisscopen *vnde* na presteren. *vnde* sprak. Jk segge iuw dat yck na souen daghen sterue. darumme scole gy der lere nicht vorgheten de yk yuw gheleert hebbe. *vnde* scoln mit iuwer lere de cristenheit vormeren. *wente* iuw mach nemant wedderstan. *wente* god is mit iuw. *vnde* god mote iuwer plegen. To der tijd was he .lxxxvij. iar olt. *vnde* leuede salichliken *went* an syn ende. De hillighe apostel sunte philippus waert an ghegrepen in der

stat Jerapolim van den vnlouighen mynschen. *vnde* waert an ein kruce ghehenget alze syn meyster cristus den he predde. *vnde* waert begrauen mit synen beyden dochteren. de ene to der vorderen syden. de anderen to der luchtere.

Jd was ok een van den .vij. diaconen de hete ok Philippus. de hadde .iiij. dochtere dede hillich weren desse Philippus dede ok grote wonderwerk in deme namen Jhesu christi. to desseme *quam* de engel *vnde* sprak Phillippe sta vp *vnde* gha in dat land. dar de sunne to goade gheyt. vp den wech in Gazam. Dat dede he. Do *quam* em ein iunk konnynk [AM 667 V 4to 4vb ends] entieghen vth morland. de hadde to Jherusalem ghewest *vnde* hadde god anghebedet. *vnde* sath vp synen waghen. *vnde* wolde wedder to hus varen *vnde* las ysaia den propheten. Do sprak de hylligheghest to sunte Philippo. Philippe Gha to deme waghen. *vnde* hore. he lest ysaia den propheten. Dat dede he. Do sprak sunte Philippus to deme iunghen konnynghe Westu wol wat du lest. Do sprak de konnink Neen. *vnde* bad sunte Philippum dat he tho em in den waghen queme. *vnde* em dat lerede Dat dede he. do las he *wente* dar He wart to deme dode gheuoret alze ein lam dat dar swyghed vor deme de dat dodet. *vnde* synen mund nee vp ghedaen heft. syn gherichte heft he gheleden myt othmodycheyt. Do sprak de iunghe konnink. Uan welkeme propheten sprikt he dat. *van* eneme anderen. edder *van* syk suluen. Do lede em sunte Philippus vth wat he hadde ghelezen. *vnde* makede em vnsen leuen heren Jhesum cristum bekant. *vnde* lerede em den cristenen louen. *Unde* do se also vp deme waghene voren. do quemen se to eneme watere. Do vraghede de iunghe konnink. *vnde* sprak. Seet dar is eyn water. we mach my nu dar ynne dopen. do sprak sunte Philippus. Louestu *van ganczen* herten. so sprek. Jck loue dat Jhesus cristus de ware god is Do ghingen se beyde in dat water. *vnde* sunte Philippus dofte den iunghen konnink. *vnde* do he vth der dope ghink. do *quam* de hylligheghest. *vnde* nam sunte Philippum to syk. *vnde* de iunghe konnink sach ene nicht meer. *vnde* he voer myt groten vrouden to hus. *vnde* sunte Philippus waert ghevunden in der stad Destico. *vnde* predde den cristen louen in allen steden. so lange dat he *quam* in Cesariam. dar lerede he ok deme volke den cristenen louen myt grotome vlyte. O hyllighe apostel godes sunte philippe. wy bidden dy. dattu vns *van* gode vorweruest vnser leuendes eyn gud salich ende.

[AM 667 V 4to 5ra begins] Ezechiel sach vor godes trone veer deerte staen. myt *eren* teken. Dat ene derte hadde enes arnes houet myt hoghen mode Dat ander deerte hadde enes mynschen houed. Dat drudde deerte hadde enes louwen houet. Des veerden houet was ghelyk enem ossen. De veer deerte beduden de veer euangelisten. Sunte Johannem lyket men eneme arne. Wente alze de arnt hogher vlucht wen iennich ander voghel. alzo hefft sunte Johannes hogher ghescreuen wen iennich ander hillighe. Dat deerte mit deme mynschen houede bedudet sunthe Matheum wente he hefft van der mynscheyt cristi gepredyket vnde ghescreuen Dat deerte dat deme ossen ghelyk is. bedudet sune Lucam. de hefft ghescreuen van vnses heren martere. vnde van syner arbeyt dat he heft gheleden. Dat deerte myt deme louwen houede. dat bedudet sunte Marcum. Wente alze de louwe so stark is. dat em neen deerte wedderstaen enkan. alzo heft sunte marcus ghepredyket vnde ghescreuen van der vpstandinge cristi. deme nemant mach wedderstan. De leue sunte Marcus was eyn van den .lxxij. iungheren vnses leuen heren Jhesu cristi. vnde was kusck vnde reyne. vnde hadde god van ganczeme herten leef. vnde denede em myt vlyte dach vnde nacht. myt bedende. myt vastende. myt wakende. vnde myt anderen guden ouinghen Do openbarde syk eme vnse leue here Jhesus christus. vnde sprak. Marce. Ureede sy mit dy. du schalt van my scriuen wat du west. Alzo sprak he tho sunte Marcus na syner hemmeluaert. Dar to hebbe yck dy vtherkoren. vnde de hylligheghest helpet dy dat vullenbringen. dar mede vorswand de here Jhesus christus. Do screeff he de euangelia de men noch lest. Dar na voer sunte Marcus to Uenedien. dat he *den* cristene louen wolde van syk leren. wente dar weren vele heyden in deme lande to Aquilogio. Do he in dat land quam. do quam he by *enem* olden schomaker in syn hus. *deme* bad he dat he em syne scho ok makede. vnde do he de scho in syne hant nam *vnde* wolde se maken. do lemede he syk myt der natelen. Do reep he sere. vnde sprak. Ach got nu kan yk mynen kynderen nummer to nutte werden. Do dat horede sunte Marcus do waert he ghans vro. vnde sprak. Wultu den bekennen. so wert dy dyne hand drade ghesunt. vnde vorweruest ock dat hemmelryke. Wente de den affgoden denen de werden verloren. men Jhesus christus ys de ware god. vnde ys des hemmels vnde der erden weldich. De meister sprak Ach leue god dat doch eyn in dyt land queme de vns dessen Jhesum bekant makede. deme wolde yck gherne volghen. Wente wy hebben ghehort grote teken de he to Jherusalem heft ghedaen.

dat seggen de bozen^gheste van em. de beseten hebben de mynschen. dat he allene god sy in deme hemmele vnde in der erden. Do sprak de leue sunte Marcus. Den god bekenne yk wol. vnde yk loue an em. vnde dene em alle tijt. vnde byn syn knecht. Wult du den louen weten. den wil yk dy gherne leren. Do sede he Des byn yk ghans vro. [AM 667 V 4vo 5vb ends] Do sede de leue sunte Marcus. Du schalt louen dat he gheboren sy van ener reynen iuncfrouwen. vnde vmme vnsen willen is ghestoruen. vnde is in deme pasche daghe wedder vp ghestan van deme dode. vnde is dar na to hemmele gheuaren. Dessen louen schalt du dy nemande laten berouen. noch dorch drouwe. noch dorch des richters pyne. du scalt eer steruen. so besittet dyne zele de ewyghe vroude. Do dat sunte Marcus sprak. do sach he des meysters lame hand an. vnde sprak syne hyllighe benediginghe dar ouer vnde he waert ghesunt. Do vel de meister em to vote. vnde bad dat he ene dofte. Do dofte ene de leue sunte Marcus. vnde syn wijf. vnde syne kyndere. vnde alle syn husghesynde.

Unse leue here Cristus dede vele wonderwerke vnde tekene dorch den hillighen bisscop sunte Marcum in deme lande. vnde bekerede dat lant alle to gode. vnde wygede dar suluest vele bysscope vnde prestere. vnde dyaken. vnde subdyaken ouer alle dat lant vnde beuoel en dat se deme cristene louen scolden vaste bystaen. Dar na voer sunte Marcus wedder to Uenedien. vnde de venedigers hadden wol ghehort dat sunte Marcus hadde vele volkes bekeret. vnde sanden na eme. vnde beden ene dat he en ock den cristene louen lerede. vnde se dofte. wente se hadden de grote tekene ghehort. de vnse here Jhesus in Jherusalem ghedaen hadde. Do lerede en sunte Marcus den cristene louen vnde dofte se alle myt der hulpe godes. Do nu de loue bestedighet waert. do settede he vele presters in de stat. vnde beuoel en. dat se den cristen louen scolden enen yewelken leren. vnde prediken. vnde toch do in egypten. dar dede he ok grote tekene. vnde bekerede vele mynschen in der stat vnde in deme lande mit syner guden lere. vnde vorstorede de affgode. vnde makede vele mynschen ghesunt. de dar krank weren in deme lande. vnde beuestighede den cristene louen ghans wol vnde de bozen^gheste vloen vor syne hyllighe worde. vnde vor syn hyllighe leuent. Dar na quam he in Alexandrien. vnde wygede Amanum tho eneme bysscope. vnde wygede dre prestere. vnde souen diaken. vnde lerede en den cristene louen. vnde bekerede ock de stat. vnde scheydede do van dar. Do quam he to Penthapolim. dar weren ok vele heyden. vnde lerede en dar

twe iare den cristene louen. *vnde* bekerde dat volk to gode. *vnde* do he den louen dar wol hadde beuestighet. do kerede he syk wedder in Alexandrien. bet dat syn leuent eyn ende *nam*.

De leue sunte marcus hadde schone oghen. *vnde* ene lange neze *vnde* enen langen bart. *vnde* metighe lippen. *vnde* ein inghesprenget graw har. *vnde* eyn middel older. *vnde* was vul van gnaden. *vnde* was so othmodich dat he synen *dumen* leet aff houwen darumme dat he nicht mochte prester werden na mynschlyker menynghe. do ghink de schikkinge godes vor. *vnde* sunte peters wald wente he madeke ene ane synen willen to enem bisschope in Alexandria.

In enem pasche daghe wolde sunte Marcus mysse singen do quemen de bozen lude. *vnde* bunden em eyn seel vmme synen hals. *vnde* toghen ene dar mede ouer stock *vnde* ouer steen. dat eme syn vlesck aff ghink. Dar na leden se ene in enen kerkener. *vnde* tor middernacht quam eyn engel van *deme* hemmele de sprak Marce wes vro. wente dyn name de is ghescreuen in den ewyghen leuende. *vnde* byst eyn vorste in egypten land. *vnde* hefst vele gheleden. dat wil dy god belonen mir den ewyghen vrouwen. Dar mede vorswand de engel. Do quam ene grote ertbeuinge in dat land. do sprak sunte Marcus syn bed mit groter andacht. *vnde* hof vp syne hende to gode in *deme* hemmel. *vnde* syn herte waert nicht van gode ghescheyden. Do openbarde syk em de here Jhesus voer in *deme* vrygdaghe eer he ghemartert wart. *vnde* sprak gutlyken to eme. Marce myn vrede sy myt dy. dar mede vorswant he. Do vroude syck sunte Marcus des trostes den em god ghedaen hadde. Do quemen de bozen lude. *vnde* leden em anderwerue eyn seel vmme synen hals. *vnde* toghen ene ouer stok *vnde* ouer steen dat he ghans krank wart Des dankede he gode. *vnde* wolde mit der martere *vnde* mit *deme* lydende gherne dat hemmelryke vordenen. Do sach sunte marcus vp in den hemmel. *vnde* sprak O alweldighe god. yk beuele mynen ghest in dyne hende. *vnde* bidde dy. dat du myne martere latest nochtafich syn. Do voer syne zeke vth to den ewyghen vrouwen. Unde dat scach do nero regerede na godes bort als men screff .lvij. Do madeke dat volk ein vuer *vnde* wolden sunte Marcus lycham vorbrent hebben. Do quam eyn groet wedder van donre *vnde* van blixem. *vnde* waerde van *deme* morghen bet in de nacht. *vnde* dodede etlyke mynschen. *vnde* wedderde so grezelyken. dat se menden se mosten alle steruen. *vnde* de bewarer vloen van dem lichamme. *vnde* vorhudden syk. *vnde* leten den licham liggen Do quemen de

cristen *vnde* begrouen den lycham myt werdicheyt in de kerke. Do schegen dar vele tekene dat id vele mynschen seghen. wente de leue sunte Marcus was de erste hyllighe in Alexandria. *vnde* god deyt noch vele gnade den mynschen dorch synen willen.

To ener tijd quemen vele koplude in Alexandria van Uenedige. do men screeff na christus boert .cccclxviiij. Do de koplude quemen to den twen presteren de sunte marcus bewareden. de beden se ghans vlytliken. dat se em sunte marcus licham gheuen. *vnde* dat se seggen scolden. dat se nicht enwysten wor he bleuen were. *vnde* gheuen en so vele gudes. dat se dat deden. Do se den lycham vth *deme* graue nemen. do waert de stad so vul gudes rokes. dat syk alle mynschen vorwunderden wor de gude roke her queme Do worden de koplude ghans vro dat se den hyllighen lycham hadden. *vnde* vorden den mit vrouden in dat schyp. Do quemen en entieghen ander lude vp eneme anderen schepe. de vragheden en wat se vorden. Se seden. Des leuen heren sunte Marcus lycham. Do sprak eyn van en. men heft iuw vorwar eues heydens lycham gheuen. *vnde* gy menen dat sy sunte Marcus lycham. Do kerede syk dat schyp vmme. dar sunte marcus lycham inne was. *vnde* leep van syk suluen an dat ander schyp dar he inne was de dat ghespraken hadde. *vnde* tobrak dat schyp en ener syde. *vnde* leet nicht aff. bet so lange dat se altomale repen. Wy louen dat de lycham des leuen sunte Marcus hijr is.

Dar na enes nachtes quam eyn groet storm *vnde* vnwedder. dat se menden se scholden vorgaen de se den licham vorden. *vnde* dat schip schuddede syk ghans sere. wente id nach *vnde* duster was. daromme wysten de koplude nicht wor se varen scolden. *vnde* weren in groten sorghen Do openbarde syk sunte Marcus eneme monnike. de synen lycham bewarde. *vnde* sprak Segge drade den luden dat se dat segel nedder leggen wente se synt nicht verne van *deme* lande. Dat deden se. Do weren se by eneme eylande. dar na quemen se to Uenedige. *vnde* wolden sunte Marcus lycham hemelyken hebben vorborghen. do quemen de lantlude *vnde* repen alle Ach salich synt gy de den hyllighen lycham sunte Marcus hebben ghebrocht. ghunnet vns dat wy ene vlytlyken lauen *vnde* eme ere beden.

Dar na was eyn schypman. de louede nicht dat sunte marcus lycham dar were. do voer de duuel in em. *vnde* was also lange beseten dat he dat louede *vnde* openbar bekande. do wart he vorlozet. *vnde* louede gode. *vnde* hadde sunte marcus sere leef. *vnde* erede ene.

Na christus bort .xij. hundert vnde .xlj. iar. do was to papya in der preddyker closter eyn salich prester de heet Julianus. de was gheboren van Fauencze. vnde was iunk vnde stark van liue. vnde sinlich in den zeden. vnde hadde sunte Marcum ghans leef. de waert krank beth in den doet. vnde vragede den prior wo he em behaghede. Do sede de prior. Du behaggest my alze eyn mynsche de steruen wil. vnde na deme dode arbeydet. Do waert he ghans vro dat betughede he mit henden vnde mit voten vnde mit ghebere alle synes liues. vnde sprak Broder staet vphoer. wente van vrouden wyl myne zele tohant van myneme liue scheyden. darumme dat my de prior alzo gude mere heft ghesecht. vnde hoff vp syne hende myt vrouden in den hemmel. vnde sprak Here nym my vth dessem kerkener mynes lychammes dynen namen to loue. vnde in dem sleep he ghans soetlyken. Do quam sunte Marcus to em. vnde settede syk by syn bedde. Do sprak ene stemme to sunte Marcus. O Marce wat deyst du dar. Do sprak he. Jk byn komen to deme de steruen wil. wente syn denst is gode anname. Do sprak ouer de stemme. Worumme bystu sunderlyken vor anderen hyllighen her komen. Do sprak sunte marcus. He hefft sunderlyke leue to my ghehat. darumme byn yk to synem ende komen vnde wil en ok benedyen. Dar na quemen etlyke de hadden snee wytte cleder an. de wachteden alle der zele. To den sprak sunte Marcus. Worumme synt gy hijr. Do spreken se. darumme dat wy syne zele willen voren vor godes antlat. Dar mede entwakede de broder. vnde sande na dem prior. vnde sede em wat he hadde gheseen vnde ghehort. vnde starf do mit broten vrouden. vnde syne zele voer to deme almechtighen gode. De hyllighe here sunte marcus mote vns van gode vorweruen dorch syne grote hyllicheyt. dat wy ok komen in syn ewyghe ryke. Amen.

MANUSCRIPTS

Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum, Reykjavík

AM 667 V 4to

AM 667 X 4to

AM 667 XI 4o

Kungliga biblioteket, Stockholm

Stock. Perg. fol. nr. 3 (*Reykjahólabók*)

Royal Library, Copenhagen

Passionael 1492

PRIMARY SOURCES

“Et islandsk fragment fra reformationstiden. AM 667, X, 4°,” edited by Agnete Loth. *Opuscula* 4 (1970):25–30.

The History of the Cross-Tree Down to Christ's Passion: Icelandic Legend Versions, edited by Mariane Overgaard. Editiones Arnarnæ, Series B. Vol. 26. Copenhagen: Munksgaard, 1968.

Reykjahólabók: Islandske helgenlegender, edited by Agnete Loth. Editiones Arnarnæ, Series A. Vol. 15–16. Copenhagen: Munksgaard, 1969–70.

SECONDARY SOURCES

Guðrún Ása Grímsdóttir. *Vatnsfjörður í Ísafirði: Þættir úr sögu höfuðbóls og kirkjustaðar*. Brekka í Dýrafirði: Vestfirski forlagið, 2012.

Marianne E. Kalinke. *The Book of Reykjahólar: The Last of the Great Medieval Legends*. Toronto: University of Toronto Press, 1996.

EFNISÁGRIP

Lágþýskar postulasögur í íslenskri þýðingu.

Lykilorð: Helgisögur, postulasögur, Björn Þorleifsson, AM 667 V og XI 4to, lágþýskar helgisögur, *Passionael*.

Björn Þorleifsson (d. um miðja 16. öld) lét eftir sig margbreytilega texta: *Reykjahólabók*, 26 fornbréf frá 1501–39, brot úr *Opinberunarbók Jóhannesar* (AM 667 X 4to), og tvö brot úr postulasögum og kafla úr *Origo Crucis* (AM 667 V og XI 4to) eru varðveitt með hans hendi. Hér eru gefnir út einu textar Björns sem ekki hafa

fyrir komið út í fræðilegum búningi, þ.e. postulasögur AM 667 V og XI 4to. Í því fyrirnefnda standa *Andrés saga postula*, *Jakobs saga postula*, *Filippus saga postula*, *Markús saga postula* og síðasti hluti *Origo Crucis* (*Kross sögu*). Í því síðarnefnda er annað brot til af *Jakobs sögu postula*. Í kjölfar útgáfunnar siglir umritun sagna Andrésar, Jakobs, Markúsar og Filippusar úr safnritinu *Passionael* frá 1492, þar sem hliðstæðir kaflar við handritin eru auðkenndir.

Kirsten Wolf
Department of Scandinavian Studies
University of Wisconsin-Madison
1370 Van Hise Hall
1220 Linden Drive
Madison, WI 53706, USA
kirstenwolf@wisc.edu